

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

ŞUBAT 1965

İÇİNDEKİLER :

Halk Ummanından Beş . On Damla	Behçet Kemal ÇAĞLAR
Şeyh Galip Konya'da	Mehmet ÖNDER
Eski İstanbul'da Görücülük	Münevver ALP
Cönklerden Derlemeler (2)	Cahit ÖZTELLİ
Kars'tan Bir Derleme : Godu Godu (= Kepçe Gelin)	Mürsel KÖSE
Karakuyu Düğün Adetleri	Osman SAYGI
Ordu ve Folklor Özellikleri (12)	Sadi Yaver ATAMAN
Konya Yemekleri (1)	Selçuk ES
Hazreti Adem'in Yaradılış Rivayetleri	Malik AKSEL
Şeyh Şamil ve Oyunu Meselesi	Nejat BİRDOĞAN
Bir Masal : Keloğlan'la Deniz Aygırı	Doç. Dr. Şükrü ELÇİN
Hasibe Hâtun'un Ağrısı	İhsan ŞİMŞEK
Halktan Mânîler ve Özellikleri	Numan KARTAL

BİZE GELEN KİTAPLAR

SAYI : 187

KURUŞ : 100

İSTANBULDA AYDA BİR KEFİ ÇIKAR HALK KÜLTÜRÜ DERGİSİ

VAKIFLAR BANKASI

TÜRKİYE

Bir Kişiye
100.000 Lira

ÖMÜR BOYUNCA
AYLIK GELİR

ZENGİN PARA
KURAMİYELERİMİZDEN
İSTİFADE EDİNİZ

Harput K04

21158041

THB I

VAKIFLAR BANKASI

TÜRKİYE

Bir Kişiyeye
100.000 Lira

ÖMÜR BOYUNCA
AYLIK GELİR

ZENGİN PARA
İKRAMIYELERİNİZDEN
İSTİFADE EDİNİZ

TÜRK FOLKLOR ARASTIRMALARI

ŞUBAT 1965

İÇİNDEKİLER :

Halk Ummanından Beş . On Damla	Behçet Kemal ÇAĞLAR
Şeyh Galip Konya'da	Mehmet ÖNDER
Eski İstanbul'da Görücülik	Münevver ALP
Cönklerden Derlemeler (2)	Cahit ÖZTELLİ
Kars'tan Bir Derleme : Godu Godu (= Kepçe Gelin)	Mürsel KÖSE
Karakuyu Düşün Âdetleri	Osman SAYGI
Ordu ve Folklor Özellikleri (12)	Sadi Yaver ATAMAN
Konya Yemekleri (1)	Selçuk E3
Hazreti Adem'in Yaradılış Rivayetleri	Malik AKSEL
Şeyh Şamî ve Oyunu Meselesi	Nejat BİRDOĞAN
Bir Masal : Keloğlan'la Deniz Aygırı	Doç. Dr. Şükrü ELÇİN
Hasibe Hâfun'un Ağzı	İhsan ŞİMŞEK
Halktan Mânîler ve Özellikleri	Numan KARTAL

BİZE GELEN KİTAPLAR

SAYI : 187

KURUŞ : 100

Memleket içindeki
Bankacılık hizmetleriniz
kadar

MEMLEKET DIŞI
BANKA İŞLERİNİZ

için de

TÜRK TİCARET BANKASI
HİZMETİNİZDEDİR

KULÖR YATIN 4

(Folklor : 13)

ASIRLIK TECRÜBE
ARADIĞINIZ EMNİYET
BOL İKRAMIYE
SOSYAL HİZMET

**EMNİYET
SANDIĞI**

(Basın : 364 - 14)

(Folklor : 15)

23 Mart 1968

TÜRK FOLKLOR ARASTIRMALARI

KURULUŞU : AGUSTOS 1949

AYDA BİR DEFA İSTANBUL'DA ÇIKAR HALKBİLGİSİ DERGİSİ

SAHİBİ : İHSAN HİNÇER

No. : 187

ŞUBAT 1965

YIL : 15 — CİLT : 9

+ Halk Ummanından Beş - On Damla

Yazan : Behçet Kemal ÇAĞLAR

Yüzyılımızdaki şairlerin en kudretlilerin-
den biri, Ahmet Haşım, çetrefil dili, girift
hayaliyle, bakın, kendini, daha doğrusu şair
tipini nasıl çiziyor:

Gözümde vahşet-i hünin-i şems-i gâribe bak
Sesimde ufku soran muhteris derin ve uzak
Bir sayha; reng-i şebalud-u zülf-ü mağnu-
mun

Şu dişlerimde gülen kanlı ruhu mesmumum,
Şu cephemin düşünen rengi titreyen bu elim
Riyah-ı leyle-i yeldâla sönmeyen emelim

Hülasa ben,

Derin ve duru dili rahathıkla anlayanlar
birden şaşıracaktı ama ne yapalım, gün ol-
muş iç adamı, seziş adamı şairlerimiz bile böy-
le sapıtıp halktan uzaklaşmışlar. Dil kötü
ama mânâsı üzerinde durulmaya değer:

«Gözümde batan günün kanlı vahşeti, se-
simde ufku soran gelingen derin ve uzak bir
haykırış, saçlarının geceye dalmış ta boyan-
mış siyahlığı, dişlerimde zehirlelenmiş ruhumun
acı gülüşü, alnımın düşünen rengi, titreyen
elim ve en uzun gecenin rüzgârında bile sön-
meyi bilmeyen ılık ılık isteklerim, hülasa
Ben.»

Şiirin gerisini okumadan kaba taslak
tercümesine devam edelim:

«Ben bir başka dünyada hüküm sürüyor-
dum. O dünya ne oldu, ne sen sor ne ben

söyliyeyim. Yolunu karanlıkta kovaladım
Mesafeler kana hayalin sührini öğretti, Deniz-
lerin dağlık ve dümez gayza bağında, her
gece duygusuz ve maksatsız, evsiz yıldızları
söndüre söndüre yutulmuş büyük rüzgâr benim
ruh ormanımın vahşi mahlûklarını zehriyle bes-
ledi. Dolayıp durduğum kaygı, derin yalnız-
lık çölünde yıldızları sularla karıştıran güneş-
lere taşlar işledim.»

Ne muhteşem, ne alık başında bir delili-
ğin, ne çetrefil fakat ne hünerli söylenmeleri.

Bir gün Atatürk, sofrasındakilere şairin
tarifini sormuş, Herkes girift bir şeyler söyle-
miş. Arada Yahya Kemal'in «Gönülden kopup
gelen hissin lisan olup kalışı», tarifini ileri
sürenler olmuş. Şiirle hiç uğraşmayan biri ise
«Şiir yazana şair derler efendim», cevabı ile
sakadan birinciği kazanmış. Sıra bize gelseydi,
derdik ki: «Şair, bir hummanın ateşinde
sayıklayan adamdır.» Kadın aşkı, din aşkı, va-
tan aşkı, ideal aşkı, her neyse ne, vücuda ha-
rareti vermeyen fakat ruhu kasıp kavuran
bir humma. Ama diyeceksiniz ki deli de böy-
le bir nöbet içinde sayıklar durur. Şairin de-
liden farkı düzgün sayıklayabilmesidir. Bu
düzgünlük ilk ağızda mana ile, mefhum ile,
vezinle kafiye ile sağlanabilir. Alışılmışın öte-
sindeki müstesna düzgünlüğü bunlarsız sağ-
lamak değne babayığının kârı değildir. Dik-
kat etmek gerek; Allah etmesin, insan sa-
dıklayayım derken sapıtı mı şair olacakken

İleli oluverir, hiç değilse adı deliye çıkar. Ne ise, bırakalım gevezeliği, ukalahlığı da, biz gelelim özlü örneklerle asıl şiirin zevkini okuyucularla birlikte tadmaya. Tevazulu, engin, sade halk şairi kendini nasıl tarif ediyor, bir de ona bakalım, Konyalı Şem'i'nin ağzından:

Kimse bilmez ayağımı başımı
Kırda boz bulanık akan selim ben
Dört ırmak almıyor gözüm yağını
Murad'ım, Fırat'ım Şat'ım, Nil'im ben

Çoktanberi arzularım dostumu
Dost uğruna fedâ ettim postumu
Gelen geçen ko çiğnesin üstümü
Dosta doğru giden tozlu yolum ben.

ŞEM'i'yim gönülden kopmuş bir seda
Terkedilmiş bağda bülbülü şeyda
Bir kenar sahrada olmuşum peyda
Kimse bilmez ne revnakta gülüm ben.

Halk şairi, yumurtaya yasin yazar gibi marifet ve hüner peşinde olan adam değildir. Elini kolunu sıvayıp ta filan beyitte filan hüneri göstereyim, bir teşbih, bir istiare yarata- yım diye didinmez. An olur, bir sebep halk- olmuştur, çoşuvermiştir, atar elini kulağına, yahut alır eline sazını başlar söylemeye. Gön- lü, kanar-sızlar, köpürür-çoşar, o da uyar bu avare ve deli gönle, söylenir de söylenir. İşte Kâtibi'den bir örnek; zamanında, fazla itil- bar gördüklerine bakıp da imrendiği şehir ka- şıplarını hatırlatsun diye takma adını Kâtibi aldığını bakmayın. Dördüncü Murat devrinin akın ve fetih ordularında gurbet geze geze şair olmuş, belki okuma yazma bilmez bir halk çocuğu:

Olur olmaz seyden geçmek isterim
Beni bana komaz divane gönül
Geceyi gündüzden seçmek isterim
Beni bana komaz divane gönül.

Kendimi tartıya vurmak isterim
Hayrımı gerrimi görmek isterim
Akımlı başıma dermek isterim
Beni bana komaz divane gönül.

Karayı bilürdüm aklı bilürdüm
Sevene canımı feda kıldım
Viludumı gebrine sultan olurdum
Beni bana komaz divane gönül

KÂTİBİ der dardım bildirmaz idim
Olur olmaz şeye aldirmaz idim

Halime âlemi güldürmez idim
Beni bana komaz divane gönül.

Aşk böyle ikide bir uygun düşürüp tek- rarlayabileceği bir ayak buldu mu dahi iyi seçmiş bülbül gibi öter, seker seker, yine gelir aynı yere konuverir. Halk şairlerinden her hangi birinin bulduğu böyle bir uygun kaide- yi, ötekiler de hemen ele alırlar. İşte hemen her halk şairinde biraz değişiklikle kullanılan başka bir ayak:

Yüzünün başında seyran cyledim
Bülbül sesi gonca sesi har sesi
Çoşturdu gönlümü lisanı geldim
Ayva sesi, turunc sesi nar sesi.

Gayri gözyaşlarım döndü ırmağa
Yine minnet düştü elden ayağa
Beni Mecnun edip düşürdü dağa
Ahu sesi gazal sesi yar sesi.

17 inci yüzyılın usta halk şairi Aşık Ömer- le yazımızı bitirelim. Bu da 16. asrın Kul Meh- med'i gibi Aydın'lı bir şairdir. Dağlarında yağ akan, ovasından bal akan, kamı coşkun al akan Aydın ellerinin kahraman ve şair bir çocuğu. Huduttan hududa dolaşmış, akından akına karışmış bir şair. Gençliğinde zamanının medreselerinde de mürekkep yalayıp diz çü- rütmüş. Aruzu da özene bezene kullanmasını bilen bu saz şairi, bakın, divan ağız kelimeleri bakır tas üstüne altın kakma gibi halk diline ne güzel yerleştiriyor :

Çünkü güzel gönlüm alıp gidersin
Hoşça tut yanında mihrmanın olsun
Beni ferdalara salıp gidersin
Unutma ahdet te peymanın olsun.

Kaldır nikabını yüzün göreyim
Varıp ayağına yüzler süreyim
Ben senin yolunda canlar vereyim
Hemen senin bana fermanın olsun.

Sağ ol git dön dolaş kaybol bir zaman
Gönülden çıkarma sevdiğim heman
Yüzün değişirse bulmaya nigan
Sinemde yaralar niganın olsun.

Sen var iken asla bakmamam yâda
Eğ olmuşum Mecnun ile Ferhad'a
Sen sağol sevdiğim dâr-ı dünyada
AŞIK ÖMER kulun kurbanın olsun.

Şeyh Galip Konya'da

Yazan : Mehmet ÖNDER

Onsekizinci Yüzyıl Osmanlı devrinin büyük divân şairlerinden Şeyh Galip (1758-1799), he- nüz genç bir delikanlı iken Konya'dadır. Onun buraya bir aşk, Mevlânâ'nın büyüleyici aşkı çekmiş, Konya'ya geldiğinin ertesi günü, Mev- lânâ Dergâhı şeyhi Ebubekir Çelebi'nin elini öperek, Dergâh'ta gile'ye gireceğini, derviş olacağını söylemiş, o da bu aşk, şair ve divan sahibi gencin arzusuna muvafakat etmişti. Şeyh Galip soyunmuş ve dergâh matbahında gileye girmişti.

Günler, aylar büyük Mevlânâ'nın türbesin- de, aşk ve sevk dolu her biri bir üstad olan dervişlerin arasında geçti. Kiminden musiki meşketti, kiminden ilim... Farsça öğrendi, Mes- nevi okudu, semâ'a girdi, her türlü dergâh hiz- metini usulünce, canla başla ifa etti. Gel gör ki, babası Mustafa Reşid efendi, oğlunun has- retine dayanamıyor, annesi Emine Hanım, gece gündüz göz yaşı döküyordu. Çile müddeti, bin- bir gündü. Galip, gileyi tamamlamadan Der- gâhı terkedemezdi. Yaşlı baba, Konya'ya, Dergâh şeyhi Ebubekir Çelebi'ye uzun bir mek- tup yazdı. İhtiyar bir baba'nın biricik oğlu- na karşı duyduğu hasretin, iştiağın örneği olan mektupta, Galip'in İstanbul'a gönderil- mesi ile çilesinin Yenikapı Mevlevihanesinde tamamlanması niyâz ediliyordu. Çelebi mek- tubu alınca, Galip'i çağırdı, İstanbul'a gönde- receğini ve çilesini orada tamamlamasını söy- ledi. Galip, bu emre itiraz edemedi. «Ey- vallah!» deyip Çelebi'nin elini öptü. Dergâh canlarıyla vedalaştı. Eşiğine yüz sürdü. Göz- yaşları içinde, Konya'dan ayrıldı. Yıl 1786, mevsim bahardı...

Büyük şair Şeyh Galip'in Konya'dan ay- rılması gerçekten çok firaklı olmuş. şair, bü- tün mevcudiyetiyle bağlı olduğu Mevlânâ'sının mübarek Türbesinde hayatının en mutlu gün- lerini yaşamıştı. Bundan sonra o, artık, Ye- nikapı Mevlevihanesinde gile stüresini tamam- layacak, Galata Mevlevihanesine şeyh olacak, eserler meydana getirecek. Osmanlı padişahı Sultan Selim III. le sıkı bir dostluk kuracak, hatta Padişahın kız kardeşi Beyhan Sultan'a gönlünü kaptıracaktır. Ne yazık ki, bu ünlü divan şairi, henüz kırkbir yaşında ve hayatının en verimli çağındayken hayata gözlerini ka- pamıştır.

Şair Şeyh Galip'in divanında Mevlânâ, Konya ve Meram için yazılmış içli güzel şiir- leri vardır. Bunların çoğu, Şair'in Konya'da bulunduğu yıllarda yazılmıştır. Meram için yazdığı şu gazel, bunların güzel bir örneğidir:

Harim-i Gülşen-i firdevsdir Kazây-ı Meram
Ne rütbe söylesem olmaz yine edây-ı Meram.

Hayat-ı taze verir çâr-ı fâsl-ı ervaha
Azizler nefsinden gelüp havay-ı Meram

Vürûd-ı kalzûm-ı feyz-ı Cenab-ı Pir'e gider
Kemâl-i zâhir ü bâtındır ibtiday-ı Meram

Zemin-i Konya aceb genc-ı pür maariftir
Bu hâkde bulunur gevher-i atay-ı Meram

O âşiyane-i aşka melekler eyler reşk
Kebûter-i harem-i yâdır hümay-ı Meram.

Sürûd-ı Ab-ı Dürûd'un makam-ı vuslettir
Behiştin nî gelür cây-ı pür Saffay-ı Meram.

Nesim-i lûtf-ı hüdvendigarla GALİB
Götürdü menzîl-i maksuda nâhüday-ı Meram.

Eski İstanbul'da Görücülük

Yazan : Münevver ALP

Görücülük ve görücü gezme işi, o zaman-
da İstanbul'un başı başına çok önemli bir
olayı sayılırdı. Bir delikanlı evlenecek çağa
geldi mi, oğlan annelerini bir kaygı alırdı.
Kız annelerinin de bu görücü işi için çok yo-
ruldıkları, telâşlandıkları ve üzüldükleri olur-
du. Zengin ailelerde olsun, orta halli ailelerde
olsun bir delikanlının bir iş, ekmek sahibi ol-
ması düşünülmeyen babasının zenginliğine, ka-
zancına güvenilir, mürtüvvet görmek için ev-
lendirilmeğe kalkınırdı.

Bir oğlan annesi, yakın komşusunda veya
semtinde eskiden beri bildiği, beğendiği bir
kız olsa dahi, oğluna onu almak istemez.

«— Komşudan kuş alma uçar, kız alma
kaçar», diye bir atasözünü göz önünde tutar.
«Ya nasip, ya kısmet» diye uzak semtlerde ay-
larca dolaşır, görücü gider, oğluna, oğlunun
arzuladığı tipte bir kız arardı.

Oğlunu evlendirmeye karar veren anne,
görücü gitmek için mutlaka yanına genç ka-
dın iki komşusunu da alırdı. Bu komşuların
görücü gezebilmeleri için, evlerinde kaynana-
ları olmaması, memede veya küçük yaşta ço-
cuğu bulunmaması, kocasının görücü gezmesi,
ne izin vermesi, evdeki işini görececek bir yar-
dımıcısının bulunması lazımdı. Bu şartları
hazır iki genç komşu hanım seçildi mi, oğlan
annesi ile haftanın iki üç gününde en yeni fe-
zâcelerini giyer, kuşanır, yaşmak, hotoz, el-
maslarını örtülüp, takıp takıştırıp, öğleden
sonraları uzak uzak semtleri gezerlerdi.

Görücü gezenler bu giyinme işine o ka-
dar önem verirlerdi ki, kendilerinde yoksa
komşularından iğreti elmas küpe, yüzük, hotoz
ve iğneler alırlardı. Bu görücü gezme işinde
çok tuhafıklar olurdu. Bazen hiç bilmedikleri
bir mahalledeki bir sokakta bir kapı çalarlar,
bu evde görücüye çıkacak kız var mı diye so-
rarlardı.

Varsa, girer kız görürler, yoksa hangi
evde kız var, diye rica ederlerdi. Bu defa da
sağlık aldıkları kapıyı çalırdı. Bir kere çık-
mışken günde sekiz, on kız görmeden eve dö-
nerlerdi. Bazen hanamlara giderler, hanam-
ın hanımın hücrelerinde oturup, kız beğenirler,
beğendikleri kızların annelerinden adres alır-
lardı. Bazen sakalık eden mahalle bekçisine

kız sorarlar, bekçinin sağlık verdiği eve
giderlerdi.

Bu yüzden çok güllünç olaylar olurdu. Bir
görücü gezecek oğlan annesiyle iki genç ka-
dın, her görücü çıkacakları günü ya Allah
diyerek tıpkı torbadan kura çeker gibi gözle-
rine kestirdikleri gösterişli bir evin kapısını
çalıp içeri girerlerdi. O evde mutlaka bir kız
olurdu. Bir evde görücüye çıkacak kız oldu
mu, öğleden sonra kapıyı mutlaka görücüler
çalacağı için kapı çalınırken evin genç kızına
«görücüye çıkacaksın, derhal ortadan çekil-
derler, o da kaçar ve saklanırdı.

Görücüler nezaketle karşılanır, evin en
gösterişli misafir odasına alınırlardı. Görü-
cüler ferace, yaşmak çıkarmazlar, yalnız ya-
maklarının alt kısmını çözerlerdi. Kız annesi de
temiz bir entari giyerek misafirlerin yanına çı-
kar, hal hatır sorardı. Görücüler çok bekletil-
mez, kız da alel acele görücülük için dikilmiş
elbisesini giyer, süslenir, kahveyi getiren hala-
yıkla beraber odaya girerdi. Halayık kahveyi
görücülere dağıtırken, kız da misafirlerin kar-
şısına evvelce konulmuş bir iskemleyle ileri-
giderdi.

Görücüler, kız iyi görmek, incelemek için
kahveleri pek ağır ve yudum yudum içerlerdi.
Kahveyi getiren halayık, elinde tepsi, ayakta
beklerdi. Nihayet görücülerden biri fincanı
halayağa uzatırken, kız da hemen kalkar, oda-
dan çıkardı.

Kızın odadan çıkması üzerine, görücüler
de kızın annesine veda eder ve kalkarlardı.
Eğer kız beğenilmiş ise, Allah rızası için, bir
kaç komşudan ahlâkı, aile durumu hakkında
bilgi sorulurdu. Bazen rast gelip ilk bakışta
kız beğenilir, istenilir, derhal hazırlık yapılır,
nişan, nikâh, düğün olur, gelin alınır, bazen
aylarca, senelerce geçilirdi.

Görücüye çıkmak çağına gelen bir kaza
hergün görücü gelir çok defa iki takım görücü
de gelmiş olurdu. Kız anneleri bu görücü telâş
ve külfetinden pek dert yanar:

«— Cenab-ı Hak kısmetinin hayrısını tez
günde ihsan buyursa da, bir an evvel bu te-
laştan kurtulsam» diye dua ederlerdi.

Evlenecek erkekler annelerine, eğer anne-
leri yoksa abla, yenge, teyze, hala gibi büyük-
lerine önce beğendikleri kızın tipleri hakkında

Cönklerden Derlemeler

Derleyen : Cahit ÖZTELLİ

Geçen yazımda Yakup Zâde (Yakuboğlu),
Emir Oğlu, Kara Mahmut, Karacaoğlu,
Katip Oğlu'nun birer şiirlerini vermiştim.
Bunlardan Karacaoğlu'dan başkası edebiyat
tarihimiz için yeni adlardır. Bu ozanların baş-
ka şiirleri de elimizde ise de şimdilik onları
ileriye bırakarak önemli bulduklarımıza ya-
yınliyoruz.

AŞIK HAMZA

Aşık Hamza'nın aşağıya aldığımız des-
tanı Şam Valisi Osman Oğlu Nasuh Paşanın
Padîşah fermanı ile öldürülmesi üzerine söy-
lenmiştir. Nasuh Paşa kendini çok sevdirmiş
bir halk adamı idi. Saz şairlerine de çok de-
ğer verdiğini şimdye kadar ele geçen destan-
lardan anlıyoruz. Şimdye dek Hocaoglu,
Hükmî, Aşık Ali, Aşık Ahmet'in söyledikleri
destanları biliyoruz. Nasuh Paşa (1714) yı-
lında öldürülmüştür (daha çok bilgi için ba-
kınız : Halit Bayrı, Halk Şairleri Hakkında
Küçük Notlar, 1937).

Aşık Hamza'nın destanı ve adını ilk ola-
rak veriyoruz.

Adı . ile söylenür âlemde nâmı
Seyr. ile fethetti Arab'ı, Şam'ı
Hüccâcın uğruna döktüğün kanı
Cümle el duacı, bil Osman Oğlu

Bu senin firakın gider mi dilden
Takdir böyle imiş ne gelür elden
Mahşerde şikâyet ederiz birden
Divan-ı mahşere gel Osman Oğlu

Üstüne tayindir beş altı paşa
Hüccâca hiyanet etmedin hâşa
Nâmin Osman Oğlu hem Nasuh Paşa
Sana gadr.eyledi bil Osman Oğlu

Şüphesiz şehittir, eylemen gürman
Söylenir âlemde nâmı bir zaman

İsteklerini söylerlerdi. Meselâ: İriyarı, ufak
tefek, uzun boylu, orta boylu, şişman, bahk eti,
esmer, sarıgün, kumral; mavi, yeşil, elâ, kara-
gözlü, 15-20 yaşında gibi. Bu ana istekler
üzerine kız aranırdı.

Her erkek alınacak kızın güzel olmasını
baş şart koşardı. İkinci şart: iffetli, ağırbaşlı,
dindar şart ta iyi bir ev kadını olmasıydı. Ek-
sarı ailelerde kızın fakir veya zengin olmasının
hiçbir önemi yoktu.

Yusuf Paşa da bulur karibüzzaman
Cümle el duacı bil Osman Oğlu
AŞIK HAMZA eydür, arttı bu derdim
Osman Oğlu dâim dilimde virdim
Arab'ın cenginde kahraman gördüm
Hiç akranın yoktur bil Osman Oğlu

MAHİRİ

Kendine meftun olduğum yâr bilür, bilmezle-
nür
Zülfüne bend olduğum yâr bilür, bilmezlenür
Çünkü gamda kalmışam, ağlaram Yakup gibi
Ağlamaktan gülmediğim yâr bilür, bilmezle-
nür

Aşıkına böyle bakmak şanıma lâayık mıdır
İçtim aşkın dolusundan, bilmedim ayık mıdır
Ahile vahile geçen ömrüme yazık mıdır
Sasaruban solduğum yâr bilür, bilmezlenür

El bağlayup karşısında durayım divanına
Yüz süreyim, yalvarayım hazret-i sultanıma
Eylük ile ya al canım ya ırgür ihsanına
Günde bin kez öldüğüm yâr bilür, bilmezlenür

İsmim YUSUF MAHİRİ'dir, sır-ı Hak şeydâ
benim

Bir gül için aşık oldum, bülbül-i şeydâ benim
Yâr güle baksa yüzüme, dünya benim
Gamı ile kaldığımı yâr bilür, bilmezlenür

KÖROĞLU

Şunda bir dilberin kemandır kaşı
Ağlar melil melil bilmem nedendir
Leyl ü nehar akar geçiminin yaşı
Çağlar melil melil bilmem nedendir

Yatağında aslan gibi gürüler
Akar sol geçiminin yaşı iniler
Hastaların derdi vardır iniler
Sağlar melil melil bilmem nedendir

Yükünü yüklenmiş tüccar hocalar
Sebakın bilmeyen okur heceler
İli geçmiş, viran kalmış yüceler
Dağlar melil melil bilmem nedendir

Yüğrük olur sol suların kaçağı
Buyurmamış Hak balığa bıçağı
Açılmamış dost bağının çiçeği
Güller melil melil bilmem nedendir

Derdiment KÖROĞLU yollara bakar
İki gözlerinden kanlı yaş döker
Yükünü yükletmiş katarın çeker
Beğler melil melil bilmem nedendir

Godu Godu (= Kepçe Gelin)

Yazan : Mürsel KÖSE

«DURKHEIM Kutsal'lık kavramında ifade edilen dokunulmazlık, masuniyet fikri ile mülkiyet kavramında ifadesini bulan ayrıcalık, tahsis, başkaları tarafından müdahale edilme esası arasında bir yakınlık görür ve tarihi gelişim seyri itibarıyla mülkiyet kavramının kökünü kutsiyet kavramından, daha doğrusu dini inanışlardan aldığını gösterir. Tabiiatta mevcut olan bütün varlıkların bir takım görünmez kuvvetlerle dolu ol- bir kısım toplumun müşterek ve rastgele is- saruflarında olduğu inancı hakim olduğu de- virlerde, toplumun maddi temelini teşkil eden toprak, su, mahsuller ilh., hepsi top- lumun müştereken istimal ettiği, istimal hak- lı bakımından toplumun bütününe ait nesne- lerdi. Bunların hakiki sahibi ise kutsal kuv- vetler, ervah idi. Toprak üzerinde muayyen bir kısım toplumun müşterek ve rastgele is- timalinden harış tutularak, belirli bir soy'a, bir zümreye veya aileye tahsis edilmesi için, toprağa sahip olan görünmez kuvvetlerin, ruhların rızasının istimali gerekirdi. Bunun içindir ki türlü ayin ve merasimlerle toprak- ta mevcut kutsallık hassası hudutlara sürülür ve hudut boyunca oldukça enli bir şerit saha üzerinde bu kutsallık teksif edilerek dışarı- dan içeriye yetkisi olmyan kimselerin girme- leri önlenirdi. Bütün eski dinlerde hudutlar mukaddesdir, Tanrıların himayesi altındadır. Term'ler gibi. Bir aileye tahsis edilecek tar- laman veya arsanın tahsis merasımı; dini, sih- ri ayinlerle tahakkuk ettirilir; tarlada usu- lüne uygun şekilde dolastırılan hayvanlar bu- radaki kutsal kudreti, sonunda tarlaman hu- düt gevrelerinde dolastırılmak suretiyle ke- narlara nakletmiş olur, nihayet belirli nok- talarda çukurlar kazılarak bu hayvanlar kur- ban edilir ve kanlarına bulanmış olan hudut taşları bu yerlere gömülür. Böylece o zama- na kadar bütün toprak gibi ervahın malı olan topraktaki kutsallık hudutlara nakledi- lerek bir kutsal çevre içinde kutsal . dışı bir saha yaratılır. Bu sahada belirli aile veya fertlerin (bunlar ayinlerle inkan ve yetkiyi elde etmiş oldukları için) istifadesine, tasar- fufuna tahsis edilir. TEMEL ATMA MERA- SİMLERİNDEKİ KURBAN KESME USU- LÜNÜN MENŞEİ DE TOPRAK ERVAHI.

NIN RAHATSIZ EDİLMESİNİ MAZUR GÖSTERMEK VEYA RIZALARINI SAG- LAMAK YOLUNDAKİ İNANÇLARDIR. KAPILARIN VE EŞİKLERİN KUTSALLI- ĞI DA BURADAN GELİR (1) ve yabancılar ancak buralardan ev sahibinin müsaadesi ile muayyen sihirli merasimlerin icrası ile içeri girebilirler.»

Çok sayın hocam Prof. Dr. Hamide TOP- ÇUOĞLU'nun eserinde (2) geçen, «modern sosyolojinin belli başlı kurucularından olan EMİL DURKHEIM (1858-1917)» ın da işa- ret ettiği, bu açıklamadan, bugün Anadolu- muzun en ücre bir köyünden en medeni ge- hirlerine değin yaygın bir halde bulunan, te- mele kurban kesme ve yine bir çok yerlerde dışkapı eşiklerinden «destursuz» geçmenin doğru olmadığı (3) hakkındaki gelenek ve inancın köklerinin nerelere değin uzanmış olduğu hakkında kısa bir bilgi edinmiş oluyo- ruz.

Bu ve bunun gibi bir çok sosyal araştı- rma bize açıkça gösteriyor ki, nerede bir topluluk varsa (bulunmuşsa), orada türlü özellikleri yanında, o topluluğu düzenleyen bir takım; din, ahlak, hukuk ve örf - âdet gibi çeşitli kaideler vardır. Gerçek olan bir özellik de şu ki, bütün bu kaidelerin gerek uygulanmaları ve gerek konulma şekilleri, toplumlarla birlikte, ilkel devirlerden bu ya- na türlü tekâmül safhaları geçirmişlerdir ve geçirmektedirler.

Burada iki gerçeğe değinmek gerekiyor; birincisi şu ki; hangi toplum için, ne zaman, nerede, hangi alanda ve hangi kaynaktan doğarsa doğsun, yeni bir düzen kaidesi ge- tirildi mi, ilk anda toplum üyelerinin tamamı, bu yeni kaideleri toptan benimsiyemiyor. Bu yüzden o toplum üyeleri arasında, en azın- dan, bir ikilik doğuyor. Sonunda bu yeni kaideye karşı olan muhafazakâr gurup, ken- di varlığını nesilden nesle intikal ettirebiliyor. Böylece, çok defa zorlayıcı mahiyette de ol- malarına rağmen, yeni kaidelerin yanında veya karşısında, ağıttan ağığa ya da örtülü olarak eski kaideler, bir gelenek halinde o toplumun üyeleri arasında yaşayıp gidiyor.

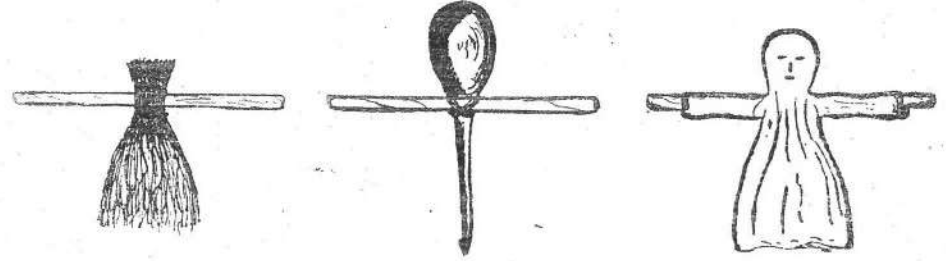
İkincisi de şu; Siyasal olanları bir yana

ARAŞTIRMALARI

3651

birakılacak olursa, görülüyor ki bu gele- nekleri, erkeklere nisbetle, kadınlar daha çok koruyor, yaşatıyor ve yeni kuşaklara iletiyor- lar. Ne var ki, sıra bazı kaidelerin uygulan- masına gelince, türlü sebeplerle kendileri geri çekilip, arada çocukları bir vâsita olarak kullanıyorlar.

İşte bu özelliğin tipik bir örneğini bugün Anadolunun çeşitli bölgelerinde az veya çok başka başka şekillerde uygulamp, başka baş- ka adlar verilen, bizim taraflarda (Kars ve yöresi) ise GODU.GODU veya KEPÇE GE- LİN diye anılarak yaşayan bir âdetde gör- mekteyiz.

Aslına bakılırsa godu, Türklerde islami- yetten önceki yağmur Tanrısı'nın adıdır. Heykeli, kegeden yapılmış bir kukla biçimin- dedir. O zamanlarda yağmur duası yapılır- ken, Şaman'ın önünde godu'nun başından aşağıya su dökülürmüş.

İslâm dininin kabûlünden sonra da yine yağmur duası vardır ama, bu dinde artık bir Yağmur Tanrısı yoktur. Ne var ki, islâm dinine rağmen, kadınlar Şamanlıktan kalma bu Godu - Godu töresini bir gelenek halinde yaşatagelmektedirler. Fakat işin özelliği ta- şıyan bir yönü; bunu bizzat kendileri uygu- layamıyorlar. Çocukları özendirip, kıskartı- yorlar. Çünkü İslâm dini bunu kabul etmez. Bu yüzden, kadın olsun,, erkek olsun, eğer yetkin kimseler bu işi uygulamaya kalkışa- cak olurlarsa, kinanacaklarını ve kâfir sayı- lacaklarını bilirler. Öte yandan dine aykırı da olsa, «mülkellef» sayılmayan çocukların hareketleri hoş görülebiliyor.

Uygulama şekli :

Çoğunlukla yaz aylarında havalalar uzun müddet kurak gidip, yağmura fazlaca ihtiyaç duyulunca, kadınlar hemen çocuklarını ehele haydın, bir Godu.Godu gezdirir de raimet yağsın» gibi sözlerle onları kıskırtırlar.

Bugün artık Godu'yu, kegeden değil, çok daha kolay bir yoldan, çoğunlukla eski bir süpürge yapılmaktadır. Bazan da iri ten- ta kepçelerden yaparlar. (bu yüzden ona kepçe gelin diyenler de var). Düşey tutulan bir süpürge'nin üst kısmından, yere paralel olacak şekilde bir sopa geçirilir. Süpürge Godu'nun gövdesi, sopa da kolları gibi olur. Sonra buna eski püsküden, entarimsi bir şey giydirtirler. 12 yaşından aşağı kız, oğlan bir kaç çocuk bir araya gelerek aralarında iş- bölümü yaparlar. İki tanesi Godu-Godu'yu taşır. Ötekiler de onlarla birlikte dolayır ve ellerinde kap veya torbalar bulundurlar.

Başlıklar mahalle ya da köyü, bir baştan öbür başa dek, kapı kapı dolışmağa. Gittik- çe artan bir kalabalıkla çevrenin bütün ço- cukları da onların arasına katılırlar. Çocuk- lar için bu çok ilginç bir eğlence halini alır.

Bir kapının önüne geldiklerinde, Godu - Godu'yu taşıyanlar, kapının bir kaç adım ötesinde dururlar. Bir diğer çocuk kapıyı çalar. Kapı açılır açılmaz, Godu'yu tutan çocuklar, içerde gözükken kimseye karşı, tek tek veya ikisi birden ses sese katarak ve bir makam ile su tekerlemeyi okurlar :

Godu.Godu'yu gördün mü?
Godu'ya selâm verdin mi?
Godu kapıdan geçende,
(veya, «Godu kapı(nı)za gelende»)
Başına bir su dökün mü?

Bu arada bütün ev halkı kapıya koşmuş- tur. Kimisi bu tekerlemeyi sonuna dek din- ler, kimisi de sabırsızlanarak gerisin geri içeri koşup, eline bir tas, külek (= kova) vb. gibi artık ne geçirirse, onu su doldurup gelir. Tekerlemenin okunması biter bitmez, gele- neğe göre suyu Godu'nun başına dökmeleri gerekirken, işi heneğe (=sakaya) boğar ço- ğunu Godu'yu taşıyan çocukların bağından aşağı atarlar. Orada bulunan ve etraftan sey-

Karakuyu Düğün Âdetleri

Derleyen : Osman SAYGI

Polatlı - Karakuyu köyü, âdetleri çok geşitli ve değişik. Bunların en başında düğünleri gelir. Düğünlere perşembe günü başlanır. Komşu kadınlar toplanır. Gelini kız arkadaşları bir gale sararlar. Kendi evinden başka bir eve götürürler. Gelin annesinin, babasının ve büyüklerinin elini öper. Ve onları kucaklayıp ağlar. Gittiği evde, köşeye oturur, şalı başından hiç çıkarmaz. Kız arkadaşları onun etrafında toplanıp otururlar.

redenler bu tablo karşısında gülüşürler. Tepeden turnağa ısılanmış olan aynı çocuklar, bu sefer de:

Kepçe gelin ne ister?

(veya: «Godu-Godu ne ister»)

Kaşık kaşık yağ ister.

Allahtan yağmır ister

Ver Allahın ver, bir sulu yağmır.

Ve yine bunun da arkasından :

Yağ yağ yağmır

Tarlada çamır

Teknede hamır

Ver Allahın ver:

Bir sulu yağmır!

Diye Tanrıdan niyazda bulunurlar. Bundan sonra sıra çocukları sevindirmeye gelmiştir. Artık her evin kendi varlık ve iktidar derecesine göre gönüllerinden ne koparsa, çocukların kap ve torbalarına: yağ, un, yumurta, şeker, pekmez, mercimek, erişte, bulgur, kavut (4), kurut (tarhana), meyve, boncuk vb. gibi şeyler koyarlar. Çocuklar sonra bunları ya aralarında pay ederler ya da bir evde toplanarak, ocak yakıp, toplananları pişirir; pişniyecekleri de bölüşür, yerler.

Yükarıda açıklanan sahneler her kapının önünde türlü müzipliklerle tekrarlanarak uğramadık kapı bırakılmaz. Böylece yağmur yağacağına inanılır.

(1) Bu satırlar tarafımızdan büyük harflere çevrildi.

(2) Prof. Dr. Hamide TOPÇUOĞLU, Hukuk Sosyolojisi Ders Notları (Teksir) AN. KARA Sahife 63.

(3) Abdülkadir INAN, Eşik hakkında bazı inançlar T.F.A. Dergisi Gilt 7, sayı 150. (Fazla bilgi için bakınız).

(4) Kavrumuş buğday unu.

Şarkılar, türküler, maniler söylerler.

Delikanlılar, pencereye kızlara bakmağa gelirler. Kızlar onlara sigara tutarlar. Onlar da «düğününüz hayırlı olsun» derler. Kızlar da «Sağol» ile cevap verirler.

Onlar, böyle eğlene dursun, kız tarafından ihtiyaç kadınlar, yemek hazırlığına başlarlar. Kazanlar ateşe koyulur. Kocaman bir dana düğün için kesilir. Kadınlar pirinç ve fasulyeleri ayıklamağa başlarlar. Böylece birinci gün geçer. İkinci gün yani cumartesi günü, kadınlara ve erkeklere yemek verilir. Sonra kızlara sıra gelir. Onlar da büyük tahtadan sofranın etrafında toplanarak, yemeklerini yerler ve eğlenirler.

Cumartesi gecesi kuza gelinliği giydirilir. süslenir. Bahçeye bütün köylü toplanır.

İki kadın gelini getirir. Ve oradaki kadınların ellerini öper. Sonra gelin bir sandalyeye oturtulur. Kız arkadaşları ikişer ikişer oynamağa kalkarlar.

Oğlan taraf da karşı tarafa aynı gece ziyafet verir. Oğlan tarafı çalgıcılar getirir. Onlar çalar, gençler de oynarlar.

Cumartesi günü, aynı gün, Horoz tellenme âdeti vardır. Bu şöyle olur: İki tane horoz kesilir, pişirilir. Dükkânlardan bir sürü eliş kâğıdı alınır, bunlar kızlara dağıtılır. Kızlar bunları hazırlarken, çalgıcılar oyun havaları çalar ve kızlar oynamağa başlarlar. Topluluk dağılınca, kızlar, gelinin yanında kalırlar. Bir odada gelinliği çıkarılır, şalvar giydirilir. Eline kına yakılır. Gece yarısı, delikanlılar ellerine kına koydurmak için pencereye gelirler. Her kız, adıyla çağırılır. Gelin, delikanlının avucuna kına kor, mendilyle bağlar «Hayırlı olsun» der. Delikanlı gider. Bu iş sabaha kadar devam eder. Sabahleyin, gelinin kınaları çözülür. Sabah kahvaltısı yapılır. Ve tekrar gelini süslerler. Ve oğlan tarafını beklemeğe başlarlar. Öğleye doğru, üç, dört kişi kızı almağa gelirler. Fakat kızlar, kapıyı açmazlar. «Toprak bastı» ve «Gelin parası» isterler. Ve öyle kapı ağır. Gelin gene babasının, annesinin ve akrabalarının elini öper. Oğlan tarafı kızı ata bindirip alıp gider. Düğünde yemekler geşit geşittir. Çorba, fasulye, pilav, dolma, patates, et hoşaf ve tatlıdır. Söylenen maniler

Ordu ve Folklor Özellikleri

Yazan : Sadi Yaver ATAMAN

Doğu Karadenizin yeşilliklerle dolu kıyı şehirlerini Terme, Ünye, Fatsa ve Perşembe'yi bir bir geçerek Ordu'ya geldik. Ordu'yu 1936 yılında görmüştüm. O yandan bu yana bir hayli gelişmiş ve güzelleşmiş.

Folklor sevgisi yanında, insanı biraz da tarih merakı sardı mı, konu ile ilgilenmek elde değildir. Esasen tarih ve folklor birbiriyle yakın münasebeti olan konulardır.

Ordu, M.Ö. VI. yüzyılda kurulmuş, tarihdeki adı Kot-yora'dır. Meşhur hatip Ksenefon'un idaresinde memleketlerine dönen Yunanlılar (onbinler) buradan gemilere binerek Ereğliye gitmişler. Uzun müddet, sırasıyla Pontuslular, Romalılar, Selçuklular ve Trabzon Rum imparatorluğunun hakimiyeti altında kalan Ordu, 1462 de Fatih Sultan Mehmet tarafından zabtedilerek Türk topraklarına katılmıştır.

Eski pazar, kıyıda Bozuk kale, Çaleoğlu kalesi, Kaya mezarları, Çamlık, Fokfok kayahkları ve yeşillikler içerisi, ne gömülmüş fındık bahçeleri ile Fatsa ve Perşembe kasabaları, alabalıkların kaynaştığı akar suları, Karagöl, Çaka mevki ve güzel manzaraları ile Ordu, turistik değeri olan inci şehirlerimizden biridir.

Ordu, fındık memleketi olduğu için, türkülerinin bir çoğu fındık üzerine yakılmıştır. «Bir fındığın içini yarım sensiz yiyemem» diyen içli türküler var. Fındık bahsine Giresunda devam edeceğim.

Ordu, Karadeniz Halk musikasının birinci merhalesine dahildir. Oturak, kırık hava, karşılama, kısmen zeybek ve horon 2/4, 4/4, 5/8, 7/8, 8/8, 9/8 gibi çeşitli ölçüler sahası içindedir. Burada bağlama geleneği devam etmektedir. Karadenizin karakteristik çalgısı olan kemence pek o kadar yaygın değildir. Bununla beraber Ordulu Yunus gibi kemence geleneğinin usta icracıları da vardır. 1939 yılında Ankara Radyosu mikrofönünden Karadeniz Türküleri'nin ilk defa memleketi duyarın bu halk sanatkarı olmuştur. Sonraları Rizeli Sadık Hasan Sözeri, Muzaffer Fırat gibi usta halk sanatkarları ou geleneği devam ettirmişlerdir. Bunların en ustaları sayılan Bicoğlu Osman ise kemencesini radyodan dinletmemiştir. Kemence geleneğinin karakteristik özelliklerinden biri Halk Musikisinde çok sesli icra tarzının örneğini vermiş olmasıdır. Yukarıda adlandırdığımız halk sanatkarları, Karadeniz kemencesinin bu özelliğine Avrupalıların da ilgisini çekmişlerdir.

Ordu'da gündüz hanımlara verdiğimiz konser, çok hareketli geçti. Klasik bir konser düzeni halinde olmayan gösterilerimizin, dinleyici ile sahneyi birleştiren samimi havasına, Ordulu hanımlar pek çabuk alıştıklarını bizi teşvik eden candan hareketleri ile gösterdiler. Niyetli mâni çatma ve bilmececi türkülerimiz Ordulu hanımları coşturmuştu, istisnasız bütün hanımlar kendilerine de maniler söylenmesini istedikler. Konserin yarısı hanımlara mâni çatmakla geçti. diğeyebiliriz. Buna karşılık, gece aynı sinemada erkekli kadınlık büyük dinleyici ve seyirci topluluğu bizi derin bir sessizlik içinde dinledi, kendilerine mâni çıkmayanlar kismetlerine razı oldular. Ön sırada oturan Ordu Valisinin eşine çakan :

Odasında haliyim,
Kıymatlı bahalıyım
Dostlar düşmanlar bilisin
Ben bir yiğit malıyım.
Mânisi de pek çok alkışlandı.

Ertesi gün sabahleyin erken yola çıktık. Giresuna gidiyoruz. 45 gün süren turnenin uzağıp giden yolları boyunca, hoş fıkraları ile bizi kırıp çiren şöförümüz Neşet usta.

şöyledir:

«Gemi geliyor gemi, Sevdiğimin saçları
Dumanı halka halka, Allahtan dalga dalga.

Parayı cepten çeker, Kıravatı yok ama,
Dükkânda sarı şeker, Gözleri bana yeter.

İn dereye dereye Ver anne sevdiğime,
Kuru fındık bulursun, Sonra pişman olursun.

İn dereye dereye Senin yarta benim yar
Topluyalım taşları, Okul arkadaşları.

İstanbulun ortasında karşısı
Ben de bilmem benim yarım hangisi,
Kara kaşlı orta boylu kendisi
Anam, anam garip anam of anam!

NOT : Bu derlemeyi Hasan oğlan Atatürk Öğretmen Okulu üçüncü sınıf öğrencilerinden G. Atmaca'dan dinledim. Kendisi Polatlıya bağlı Karakuyu köyündendir. O. S.

tatlı Rumeli şivesiyle :

Ordu ile Giresunun arası
Yaktı beni kaşlarının karası.

Diye aktualiteye uygun bir türkî tutturmuştu. Bâzan şik yokuşlarda direnen küçük şobüsümüzi, parmaklarını şaklatarak kırbağlayan Neşet Aganın ustahğı, sadece araba kullanmakta değil, aynı zamanda her olaydan bir fıkrâ çıkarmasındadır. Yine bir münasebetle, ilk defa ondan

dinlediğim bir fıkra pek hoşuma gitti:

«Tavuk kümeslerine dadanan bir tilkiyi yakalayan köylüler, mallarına zarar veren bu muzur hayvanı ne suretle cezalandıracıklarını düşünüyorlar. Mollanın geldiğini görünce:

— Hah demişler, hocaya soralım, cezasını o tayin etsin.

— Hocam demişler, bu hain tilki bize çok zarar verdi. Biz onu eziyetlerin en büyüğü ile öldürmek istiyoruz, sen buna bir ceza tayin et.

— Verin bana onu demiş, ve başından sarığını çıkarp tilkinin başına geçirilmiş, kuyuna da bir tekme atıp bırakmış.

— Aman bre Hoca ne yaptın, diye bağırılmışlar. Biz onu güçlükle yakalamıştık, sen tutun salıverdin.

Molla kıs kıs gülmüş:

— Bırakın demiş, ona ben cezaların en büyüğünü verdim. O sarık onun kafasında iken sittin sene aç kalır.

★

Ordu ile Giresun arası sahil yolunda, denize de, yeşillğe de doyamadan Giresuna vardık, daha doğrusu bir top yeşillikten başka bir top yeşillğe kavuşmuştuk,

«Bin bir çiçek usaresinden alındığı şüphe edilmeyen bal, nasıl kendisini yuğuran arının mahi ise, kültürel yaratılışla kökleri Orta Asyaya dayanan fındığın da has vatanı Doğu Karadeniz kıyılarıdır. Hopa'dan başlayıp, Ünye'ye ve daha ilerisine kadar uzanan bölge içinde İzmir ve Aydın'ın efesi gibi, Karadeniz uşağının da bir kahramanlık sembolü ve halk diline geçmiş bulunan bir çok halk türkîleri ve mânîleri hep fındık üzerinedir. Ağus-

tos haftasının aydınlık göğü ve fındık bahçelerinin koyu yeşillği içinde toplanmağa başladığı neşeli günlerin sesi bu fındık türkîleridir.»

Yukardaki satırları, Giresun Öğretmenler derneğinin çıkardığı «Çağdaş eğitim» adlı dergideki «Giresun folklorunda fındık» başlıklı ve Kemal Peker imzasını taşıyan bir yazıdan aldım.

Giresuna bundan evvel 1958 yılının temmuz ayında gitmiştim. 15 gün kadar kaldığım sürece tanımağa çalıştığım bu yeşil cennet köşesinde, bu sefer bir gece bile kalamadık. Ertesi gece Erzincan'a yetişmek zorunda olduğumuz için, konserimizi verir vermez yola çıktık.

Giresun, tarihi zenginliği yanında folklor zenginliği ve çeşitliliği ile de, Karadeniz'in merkez şehirlerinden biridir. Doğu Karadeniz dağlarının doğu batı yönünden kıyıya en çok yaklaştığı sahaya rastlayan Giresun'un, tarihteki eski adı «Keranus» dur. Bu adı, civarında çok bol kiraz ağacı bulunduğuna için takmışlar, bir rivayete göre de kiraz, Lükullus adında Romalı bir general tarafından buradan Romaya götürülmüştür. Şehir, M. Ö. VIII. yüzyılda Miletoslular tarafından kurulmuş ve ilk defa XIV. yüzyılın ikinci yarısında Türkler tarafından fethedilmiş, bir kaç kere el değiştirdikten sonra 1461 de Koca Fatih Sultan Mehmed'in Trabzon Rum İmparatorluğuna son veren gazası ile temelli olarak Türk ülkesine geçmiştir. Kaleler ve Kahramanlıklar şehri olan Giresun'un bu yönden de folklor araştırmalarına değer özellikleri bulunduğundan, bu bölgeye ait görüşlerimi anlatmaya devam edeceğim.

Konya Folklor ve Etnoğrafyası :

Konya Yemekleri

- I -

Yazan : Selçuk ES

Celâlettin Kişmir'in Yeni Konya gazetesindeki köşesinde arasına Konya Yemekleri'nden söz açması beni bu yazı serisini hazırlamaya heveslendirdi. Yazılarıma başlamadan kendisine teşekkür ederim.

Konyanın kendisine mahsus cidden nefis lezzette yemekleri mevcuttur. Bunları pişiren tecrübeli kadınlarımızın ağzından mümkün mertebeye sadeleştirerek yazdım, okuyup tecrübe edenler Konya yemeklerinin lezzetini (Konya tabiri ile zelletini) öğrenmiş olurlar. Konya yemekleri hakkında Bülbül Hoca adile maruf Şerif Hanımın yemek destanı ile yemeklere ait tekerleme ve fıkraları da yazımın sonuna ilâve edeceğim. Eski Konya mutbak binası (Örtmesi) hakkında da bilgi vermeye çalışacağım. Şimdi Şerif Hanımın meşhur destanına başladığı veçhile biz de «Evvelâ Yö-rütdük başdan çorbayı» sözü ile çorbalardan başlarken bu destanın içinde ve dışında yalnız yemekler sıralanacak. Evde yapılan yemeklerden sonra Çarşıda yapılanlar yer alacak, bunların hepsi tatlılı tuzlulu olarak sıraya göre anlatılacak.

ÇORBALAR :

TOĞA ÇORBASI

Yoğurttan yapılan çorbaya bazı kimseler yoğurtlu çorba der geçerler. Bizim tarif edeceğimiz şekli başka olup, ekseriya düğünlerde ilk verilen çorbadır. İkinci gelen Bamyâ Çorbası herkesce tanıyan ve bilinen çorbalarından olup burada ondan bahsetmeyeceğim.

Bir kilo yağlı yoğurt veya az yağlı yoğurt (Yağlı koyun yoğurdu olursa daha makbul olur.) su ile ayran şekline yakın durulukta ezilir, salep koyuluğu halinde az duru olunca ayıklanmış ve yıkanmış iki avuç kırık beyaz piring (dolma içi piring), piring yerine YAR. MA adı verilen yıkamp temizlenmiş ve taş dibekte kırılmış buğday da olabilir, atılarak harlı ateşte kaynatılmaya bırakılır. Fakat kaynama bağlarken hemen tahta kepece ile bir istikamette tabandan kavrama suretiyle müttemadiyen karıştırılır. Bu sırada bir avuç tuz ve bir avuca yakın kuru (varsa taze de olabi-

li) nane atılır. Konya tabiri ile yağlı yağlı kaynayıp koyulaşmağa başlayınca, suyunu almış telâkki edilerek ateşten indirilir. Burada önemli bir noktayı belirtelim: Çorba mütema diyen karıştıracak olursa yoğurt ve piring (yahut yarma) toplanırverdiği gibi tencerenin de altı tutar, bu sebeple karıştırmanın önemi çok mühimdir.

Ateşten indirilen tencereden sofraya konulacak miktar çorba bir tas içerisine konur, içerisine sade yağ (şimdi sana yağı aynı vazifeyi görüyor) kızartılarak çorba üzerine gezdirilerek dökülür ve sofraya getirilir. Çorba tencerisinin altı ne olsa yine bir miktar tuttuğu için tencere boşaltıldığı zaman içerisine soğuk su konularak bir gün bekletirse bu kısım da kolayca temizlenir.

MERCİMEKLİ OĞMAÇ ÇORBASI

400 gram kadar siyah mercimek alınarak ayıklanır, güzelce bol su ile yıkanır. Tencere içerisine konarak üzerine iki parmak doluncaya kadar su dökülür.

Bir yumurta yarım bardak su ile karıştırılıp karınca başı büyüklüğünde (yani bulgur şeklinde) ufalamp hazırlandıktan sonra, kaynamakta olan mercimekli suyun içerisine dökülür. Toğa çorbasında olduğu gibi daima bir yüne doğru karıştırılacak. Durulmayacak. Yoksa hamur ile mercimek toplandığı gibi tencerenin altının da tutması ihtimali fazladır. Mercimeklerin piştiği görülünce tencere ocaktan indirilir. Arzuyla göre toğa çorbasında olduğu şekilde kuru veya yaş nane atılarak tasa konup sofraya getireceğiniz zaman sade yağ (Sana da olur) kızartılıp üzerine gezdirilir (yağın miktarı çorbanın konduğu tasan büyüklüğüne göre bir kaşık veya fazla konabilir) Sofraya getirilir.

YEMEKLER :

BÖTÖM ET

Etin yağlı ve iyi yerinden bilhassa ön kol kısmından (Erkek koyun olursa daha güzel olur) topluca 2 kilo kadar alınıp tencereye konur. Bol su ile yıkamp suyu süzülür. Tence-

C-VİTAMİNLİ
PORTAKAL SUYU

Oralet

Bir bardak suya
bir kaşık ORALET
koyarak taze
PORTAKAL SUYU
içebilirsiniz.

redeti bu etin üzerine kaynamaya yakın hararete su dökülerek et pişinceye kadar kaynatılır. Kuzu eti olursa kaynatmadan evvel yıkayıp sade yağda kızartılmalı ondan sonra pişmesi için kaynamaya koymalı. Kuzu eti taze olduğundan kaynama sırasında dağılıverir. Etin haşlanmak suretiyle piştiği anlaşıncaya sudan çıkartılarak tavada sade yağın içerisinde (sana yağı da olabilir) her tarafını çevirmek suretiyle koyu pembe renk alıncaya kadar kızartılır.

Bu etin suyundan hazırlanmış bulgur veya piring pilâvı (yaz mevsimi ise) pişirilmiş patlıcan yemeği içerisinde konarak sofraya getirilir. Düğünlerde piring pilâvının üzerine konarak çorbadan sonra sofraya getirilen bu çeşit bütüm ete «Kapama» adı verilir. Patlıcan içerisinde konularak getirilen bütüm ete ise «Balydanlı Bütüm Et» ismi verilir. Bunu çataldan ziyade üç parmak ile koparılıp elle yemenin lezzetine doyum olmaz.

YAHNİLER:

ZÜLBIYE

Eskiden ninelerimizin Zülbiye dedikleri yemeğe bugün bizler soğanlı yahni der, geçeriz. Onbeş yirmi adet kuş başı büyüklüğünde soğanın (kuru soğan olacak) başları ve sapları kesilip üzerindeki kaba kabukları alınır. Bol su ile temizce yıkanacak. Sade yağda (sana yağı da olabilir) kızartılacak (kabukları olursa kızarmaz). Tavada kızarmış olan bu soğanlar ocaktan indirilecek. Bu defa ocanın üzerine tencere konularak içerisinde kısmen yağlı 250 gram kadar kuş başı kıyma taze et eklenip sade yağda (Sana yağı olabilir) penbeleşecek şekilde kızartılıp yarım yemek kaşığı salça ekilerek üzerine döktülür. Bir miktar tuz ilâvesi ile karıştırılır. Kızarmış soğanlar da üzerine konularak üstüne su dökülerek pişirilmeye bırakılır. Soğanlar haşlanıp yumuşamaya başladığı zaman ocaktan indirilir ve sofraya getirilir.

KAYSİ YAHNİSİ

250 - 300 gram kadar az yağlı, kemikli koyun eti haşlanmak suretiyle pişirilir, hiç tuz atılmaz. Ayrıca iki çorba kaşığı sade yağ (Vita yağı olabilir) eritilip bu haşlanmış kemikli etin üzerine döktülür, 300 gram kadar kuru kayısı temizce bol su ile yıkayıp süzülür. Haşlanmış ve yağ döktülmüş az sulu kemikli

etin üzerine konur. İki çorba kaşığına yakın miktar da toz şeker dökülerek kaynamaya bırakılır.

Burada en önemli nokta et evvelce dağılmayacak şekilde pişmiş ise kayısı eti fazla pişirmemeli, zira kayısı dağılır. Kaysılar yumuşayıp dağılacak kıvama geldiğinde ateşten tencere indirilir, yemek tabağa alınarak sofraya getirilir.

SARI ERİK YAHNİSİ

250 - 300 gram kadar sarı erik çekirdeği çıkarılarak şak haline getirilir. Temiz bol su ile yıkanır. İkiyüz gram kadar çekilmiş koyun eti, yarım veya biraz fazla su bardağı piringle (Kırk olursa daha iyi) karıştırılarak yuğurulur. (Tabii piring de ayıklanmış ve temizce yıkanmış olarak). Piringli et şak halindeki eriklere doldurulmak suretiyle tencereye döşenir. Bir buçuk kaşık sade yağ (Vita yağı olabilir) ilâve edilerek eriklerin üstü baya kadar toz şeker döktülür. Biraz da şekerle kaynatılıp ocaktan indirilir, tabağa konularak sofraya getirilir.

CALLA

Yarım kiloya yakın sarı erik henüz yeşil iken alınacak, böbrek erik yeşil vaziyette iken aynı miktar alınıp çekirdeği içerisinde olmak üzere dört tarafı bıçaklanacak, çekirdek çıkamayacak. Bol suda yıkayıp hazır edilecek. Bir baş soğan ince kıyılıp bir çorba kaşığı sade yağda penbeleşinceye kadar kızartılacak. Ayrıca yarım kilo az yağlı ufak parçalar halinde kemikli haşlanmış et ile bu kızarmış yağlı soğan karıştırılıp üzerine erikler döktülecek, yarım kaşık salça ekilip üstünde dolandırılacak. Bir çay kaşığından az fazla tuz ilâvesiyle yarım bardak su ile kaynamaya bırakılacak. Erikler dağılmaya yılmaz tuttuğu bir zamanda ocaktan indirilen calla tabağa konularak sofraya konur. Çarşıda toprak tencere içerisinde fırında pişirilen fırın callası da aynı lezzet ve nefaseti taşır.

EKŞİLİ KABAK

Halk arasında «Asma kabak», «Et kabak» gibi isimlerle de tanınan bu yemeğin pişirilmesi şöyledir, ve Konya'ya mahsus hususiyeti de buradan geliyor.

Birbuçuk, iki kilo kadar büyüklükte asma

kabak alınarak kabuğu soyulur, çekirdeği ortasından çıkartılır. Onar santim boyda ve iki üçer santim eninde parçalara ayrılır (doğru). Bol temiz su ile yıkayıp hazırlanır.

Tencere içerisinde ayıklanmış ve temizce yıkanmış bir avuç nohut üzerine bir buçuk kaşık sade yağı konup yarım kilo kadar bir kaç parçaya ayrılmış kısmen yağlı kemikli et ilâve edildikten sonra evvelce hazırlanmış olan asma kabak döşenir. Kabak kat kat döşeneceğinden birer sıra döşenmesi bitince üzerine bir tutam kadife yaprağı, bir tutam ireyhan yaprağı, iki veya üç adet dilimlenmiş domates, bir diş sarımsak ile donatılarak tekrar kabak sıralanır aynı nevale tekrar bu katın üzerine de ilâve edilir bir avuç yakın tuz saçılarak harlı ateşe konur, sakın su dökmeyin kabakın kendi suyu ile et ve kabak pişer. Yemeğin piştiği anca etin pişmesi belli olup et pişince kabak da pişmiş demektir, tuz döktükten evvel ortaya boy fındık cesametinde Limon tuzu eritilip ilâve edilir, daha lezzetli olması için koruk suyu limon tuzuna tercih edilir. Ekşili kabak sözü de buradan gelmektedir. Bu asma kabakının kurutulmuş bütüm şeklinde olanların bir tarafı ağır, içi esasen koflaştığından kaşıkla yapılır. Su tasi olur. Bu sebeple de su kabak da denilir.

CULLAMA

Ayıklanıp yıkanmış ve haşlanmış iki avuç piring, ince çekilmiş yarım kilo az yağlı koyun eti ile karıştırılıp bir miktar kara biber, tuz, bir baş ince kıyılmış (çentilmiş) soğanla yuğurulur. Avuç içinde yassı köfte şeklinde sıkıştırılıp yayılır. Çızdır dediğimiz parçalara ayrılmış olur. Kaynar suya atılan bu parçalar suda haşlanıp delikli düz kepe ile çıkarılıp tavada kızartılmakta olan sade yağın içerisinde bırakılır. Sulu vaziyette olduğundan yağ sıçrama ihtimaline karşı dikkat etmeli. Yahut burada diğer bir ameliye daha vardır, haşlamadan çıkarılan parçalar yumurta ve unla çarpılmış mayı bulunan kabin içerisinde batırılıp çıkarıldıktan sonra kızartılmakta olan sade yağın içerisinde bırakılır.

Tavannın ağzı daima kapalı bulundurulur. Kızarma ameliyesi bitince, üzerine maydanoz ve taze soğandan müteşekkil ince kıyılmış nevale döktülerek sofraya getirilir. Bazı semtlerde piring yerine düğü kullanılır, düğü buğdayın bulgur halinde kırılmasına denir.

Bize gelen KİTAPLAR

* Metin AND : «Türk Köylü Dansları». Halk oyunlarımızın 1400 ü bulan çeşitlerinin bölgeleri, adları, düzenleri, anlamları, toplanması, öğretilmesi, sahneye uygulanması konuları ele alınmıştır. İzlem Yayınları: 26, Bilgi Dizisi: 2. 20x14 boyunda, 122 sayfa, 500 kuruş.

* Metin AND : «A History of Theatre and Popular Entertainment in Turkey — Türkiye'de Tiyatro ve halk dansları ile sahne oyunları tarihi». İngilizce. Forum Yayınları, Ankara. 28x20 boyunda, 134 sayfa, 500 kuruş.

* Ender GÜROL : «Dünya Edebiyatçıları Ansiklopedik Sözlüğü — 5000 Yazar». Varlık Faydalı Kitaplar: 41. 17x12 boyunda, 520 sayfa, 8 lira.

* John STEINBECK — Orhan AZİZ OĞLU : «Alev». Roman. Dördüncü basım. Varlık Büyük Cep Kitapları: 245. 17x12 boyunda, 88 sayfa, 4 lira.

* «Varlık Yıllığı 1965». 1964 e Toplu bir Bakış, 1964 te Sanat Hayatı, Toplu Soruşturmamız, Yılın Düşünceleri, Şiirler. Bu Çağın Yabancı Şiirleri, Hikâyeler, Toplu Soruşturmamızın Sonuçları, 1964 ün Kitapları, 1964 de Sanat ve Edebiyat Kayıpları. Varlık Yıllığı: 6. 17x67 boyunda, 552 sayfa, 8 lira.

* Hikmet DİZDAROĞLU : «Cenap Şehabettin». Hayatı, Sanatı, Eseri. İkinci basım. Varlık Türk Klasikleri: 17. 17x12 boyunda, 120 sayfa, 2 lira.

* GOGOL — Servet LUNEL : «Eski Zaman Beyleri ve Bir Mayıs Gecesi». Hikâyeler. Varlık Büyük Eserler Kitaplığı: 71. 17x12 boyunda, 200 sayfa, 4 lira.

* Ziya İhan ZAIMOĞLU : «Şiirler. Şairin dördüncü şiir kitabı olan eser folklorist Naki Tezel'e ithaf olunmuştur. İçinde 46 şiir vardır. Mim Yayınları, Minnetoğlu Kitabevi, Çarşoğlu, İstanbul. 20x14 boyunda, 80 sayfa, 2,5 lira.

* Stanley L. ROBE : «Hispanic Riddles from Panama — Panama'dan İspanyol Bilmeceleri». Şifahi ananelerden toplanmıştır. Önsöz ve notlarla. Berkeley California Üniversitesi, Folklor İncelemeleri: 14. İngilizce. 28x17 boyunda, 96 sayfa, 2,5 dolar.

Hazreti Âdem'in Yaradılış Rivayetleri

Yazan : Malik AKSEL

İnde aklın alamıyacağı şeyleri akla sığdırmak kolay olmayınca, dünya örneklerine dönülerek insancıl konulara başvurulur, mabutlar olduğundan ıri gösterilir yahut Hintte olduğu gibi birkaç kollu, bacaklı tasvir edilirdi ki, ancak sayı üstünlüğü ile hayal gücü ge-nişleyebilirdi...

İnsanın hayal gücü dünya örneklerinden ayrılmadığı gibi kutsal kitapların yazdığı cennet, cehennem konuları yine dünya misalleri, örnekleriyle sınırlanırdı... Peygamberlerin yaşayışları da buna benzerdi. Fütüvvetnamelerde «Hi. Âdem Cebrailden el değirmeni getirtti, buğday öğüttü ve topraktan sağ eyle-di, ekmeğe pişirdi, ekmeçilik Âdem peygamberden kalmıştır. Hamurkârlık, Kâlon, ki Âdem peygamberin dördüncü oğlunun oğludur», diye bahsedilir.

Bütün bunlar köy hayatı süren insanların işleridir, insanoğlu gördüklerinin, tasavvurlarının üstüne çıkamıyor, yalnız ölçülerde bu farklar değişebiliyor, hepsi bu kadar.

Geleneklere göre her eski, Âdeme dayandığı gibi, her şeyin kökünün Âdemde olacağı düşüncesi ister istemez insanları bu yolda sanat, edebiyat ve folklor alanına iter. Her eskiyi Âdemden başlatma geleneği sâde dinin değil, halk inanışlarının bugüne ulaşmış bir gerçeğidir.

Halk inanışlarına göre ilk insanın yaradılışı da böyledir. Nitekim bazı elyazması, taş-basma eserlerde Âdem'in yaradılışı şöyle özetlenebilir: «Haktaala Âdemi altmış türlü topraktan yarattı. Eğer bir türlü topraktan yaratsaydı, insanlar, birbirlerine benzeyeceklerdi. Şöyle ki Âdem'in başı Türkistan toprağından, gözleri Beytülharem toprağından, yü-zü Kâbe toprağından, kulakları Turisina, al-nu Medine, dudakları Berber, dili Buhara, dişleri Harzem, boynu Hutu, kolları Yemen, parmak-ları Hitay, göğsü Horasan, karnı Irak, arkası Beytülmu-kaddes, zekeri Hindistan, hayaları Konstantiniyye, uylukları Hemedan, dizleri Kırım vesaire...den yaradılmıştır.» (*)

Ayrıca gözleri ibret nuruyla, alnu sücud nuruyla, dili zikir, dudağı teşbih nuruyla, göğsü iman, dizleri rûku, gönlü tevhit, sakalı tazim nuruyla yoğuruldu. (**)

Yine Mirat-ı Makasit adlı eserin der be-

yanı fitret-i Âdemiyyet kısmında «ol!» diye Tanrı fermanı işildilince cümle varlıklar yaratıldı, Hak taala Âdem'in toprağınu ayrı ayrı yerlerden aldırdı. Topraktaki renk sebebiyle Âdem oğulları kimi beyaz, kimi kırmızı, kimi sarı, kimi karadır. Otsuz, çimensiz yerlerden alınanlar köse, sakalsızdırlar, çayırh, çimenli yerlerden alınanlar sakallı, kılıdırlar.

Âdem'in yaradılışından önce Şeytan yer-yüzüne, doğudan batıya ayak basmış ve çiğnemiş, amın bastığı yerden alınan toprak kötü, basmadığı yerden alınan toprak hayırlı toprak olmuştur. Bu toprağı 40 gün yoğurulması tedric ve hikmete işarettir. 40 yıl güneşe karıştı konup güneşin nuru ona aksetmiştir. Nebi-lerin çoğuna ilâhi vahyin 40 ncı yaşta gelmesinin sebebi hikmeti budur. Nitekim fağfur toprağı 40 yıl terbiye olmadıkça o değeri bulmaz, öd ağacı da böyle 40 yıl toprakta terbiye olur... Bektaşî tarikatında mücerred takımın kırkım aşmayanlardan, 40 gün çile çekmeyenlerden ne ıkrar, ne de kulaklarına menkuş küpe takılır. İşte böyle Âdem'in sureti levhine sıfat-ı ilâhi nakş olundu. Her güzellik onda tamam oldu. Oldu amma velâkin bu güzel esere 39 gün gökten gam yağmuru yağdı, kırk-ıncı gün bir damla ferah yağmuru damladı ve Âdem'in toprağı gam yağmuru ile yoğuruldu.

Dertli'nin :

Bütün dünya benim olsa gamım gitmez neden-
dir bu

Ezelden hak-ı gam ile bina olmuş bedendir bu

Sözü unutulmaz.

Bu oluş ve doğuş hikâyesinde Âdem'in, Âdem oğullarının kaderi gizlidir. Dünyaya gelirken hiçbir yaratık ağlamazken insanoğlu göz yaş döker. Çünkü dünyaya gelmekle Âdem peygamberin acısını duyar, üzüntü çeker...

Yine bundan olacak ki, yalnız insanoğluna Tanrı gülme denen geçici teselliyi vermiş, onunla oyalanmış, üzüntüsünü gidermiş, avunmuş...

Kimi din kitapları Âdem'in cennette yasak tohumu, yani buğdayı yediği için sarardığı, soldu, buğday benizli oldu, günahı yüzüne vurdu, derler. Fakat bu Âdem'in günahı değildi. Onun suçu Havva yüzünden olduğu için (erkeklerin

ARAŞTIRMALARI

3259

günahı kadınlardan sorulacak) diye bir söz var. Yani insan bekâr olduğu zaman cennette evlenince de cennetten çıkmıştır. Bundan çıkan mâna «evlenmekle dünya evine girileceği» dir... Halk biraz da bunu böyle anlar.

Bütün bunlar insanoğlunun her türlü dünyaya nimetlerine rağmen «oh!» diyemeyişidir. Onun sık sık tekrarladığı «Ah, of!» tur, «Of!» ise şeytanın adıdır. İnsan of demeye görsün, hemen tepesine çıkar, onu çileden çıkarır, derişlik yolundan alıkor.

★

Eski ismi-haller Âdem'in topraktan yaradılığını yazarlarken bunu fazla uzatmazlar.

Halbuki Şeyh Safi'nin nasihatnamesinde; Hak, Cebraile yer yüzünden bir avuç toprak getir der, bu toprak Od, Su, Yel ile karıştırılıp hamur yoğurulur, ol kandil (!) deki vücudu benzer bir vücut tasvir edilir (!). Bu nava benzer tasviri melek dürtür, suret Haktaala'nın izniyle meydana gelir, melekler ona secde eder.

Böylelikle batini inanışların, hatta eskidini kalıpların müslümanlığa girdiğini görürüz...

Bütün insanlar Âdem'den türedikleri halde Âdemi dedelerinin dedesi sayar. Onu başka uluslara mal etmek istemez. Başta İbraniler Âdem'in İbrani olduğunu söylerler, günlük on-

larca İbraniler Tanrı'nın en üstün kullarıdır. Bunu kendileri tarafına geçen Suriyeliler de Âdem, Havvayı benimsediler. Defineler Mağarası adındaki eser de Âdem, Havvayı Suriyeli saydı. Bu düşünce Arablarda daha aşırı bir yola aldı. Onlarca cennetin kapıları Arabistanda ve cennet dilinin Arapça olduğuna göre Âdem'in Arap olması ihtimali çoktur. Nitekim Kâbeyi ilk yapan da Âdem'dir. Bunu Kısas-ı Enbiyalar da yazarlar.

Şillere göre en kutsal toprak Kerbelâ toprağı olduğu için Âdem bu topraktan yaradılmış, Nuhun gemisi de bu topraklar üzerinde yükselmiştir. Bu kutsal topraktan namaz mü-hürleri yapılır, ona secde edilir. Bu toprakta muharrem'in onuncu günü oruç bozulur.

Yalnız müslümanlar değil, Hristiyanlar da Âdem ile Havvayı peylâğmada adeta yaratacakmışlardır. Bu yolda Rönesansta din adamları, dileler hatta bilgiler bu işe karıştı. Rudbeck, Âdemle, Havvanın İsveçli olduğunu iddia etti, İsveçin yanında Norveç de bu yolda aynı iddiada bulundu. Âdem'in Norveçli olduğunu öne sürdü. Maclean adında bir İngiliz de 1821 tarihinde yazdığı bir kitapta Âdem'le Havva'nın Hebrid adalarına indiğini, Galli olduklarını bildiriyordu ki bunun en önemli sebebi buradaki toplumun çoğunluğunda Âdem adını alışıdır. Macarlar da Âdem'i Macar olarak görüyorlar. Hatta 1840 ta Stephan

Dertli'nin bir beytini ihtiva eden ve Türk - İslâm Eserleri müzesinde bulunan bir levha.

adında bir zat bu durumun Budepeştedeki nüfus kütüğünde kayıtlı bulunduğunu bazı belgelerle ispata kalkmıştır.

Doğuya gidince durum değişmez. Hindli. Her Adem'in Serendip'e indiğini, ayak izinin burada bulunduğunu söyleyerek Hindli sayımlar. Çinliler de Adem'in Çinli olduğunu iddia etmişlerdir. 1914 de bir kitap yazan Tse Tsan Tay adında Çinli bir bilgin, cennet bahçelerinin Çin Türkistanında olduğunu Ademle Havvanın birer Türkistanlı sayılacağı açıklamıştır.

Ayrıca dil araştırmaları yapan Hacı Meh. Sükuhi adında bir Azeri Türk de halk göle. mek ve inanışlarından faydalanarak şu sonuca varıyor: Adem cennetten kovulurken Türkçeden başka dil bilmediğinden Cebrail tarafından ona Türkçe hitap edilmiştir. Nitekim önce Adem babaya cennet katından ayrılmayı için melek :

«Ya Adem! uhruc minel cenne», demiş. Adem anlamamış, başka dillerde söylemiş, yine anlamamış, sonunda Ulu Tanrı meleğe «Benim kulum Türkçeden başka dil bilmez, git ona Türkçe söyle» demiş, melek te:

«Hey Adem haydi git buradan», deyince, Adem de Havva ile cennet penceresinden kendilerini dünyaya atmışlar.

Böylelikle Hacı Sükuhi bu incelemesinde ilk peygamberin Türk olduğunu ortaya atmış.

tadır.

Şecere-i Türki de Adem'in toprağının Seyhun, Ceyhun vâdilerinden alındığını, buna sebep olarak ta burada en iyi balığın bulunduğunu söyler.

Her millet Adem'i kendinden saydığı gibi, her mezhep, her tarikat te böyle Adem'i kendi çevresinde görmek ister. Bektaşilerde Babalık rütbesi en büyük rütbedir. Bu rütbe Adem babadan kalmadır. Dünya gösterişinden uzaklaşmak, Adem Baba gibi yaşamak tarikatın amacıdır.

Eski bir Bektaşidir Adem baba
Ki dest-i pâki pençe-i Ârî Abâ

Yine böyle Ahiler Adem'i ilk Ahi olarak görmüşler, fütüvvetnamelerin kayıtlarına göre sed (yünden bir çeşit kuşak) bağlayan Adem olduğuna bakılırsa «Ahi» dir. Bazı yazma kitaplarında çocukça resimlerin altında «hâza Adem Saîyullah» kaydı görünür. Bunlarda çıplaklık belli değildir. Daha doğrusu müslümanlıkta Adem çıplak olsa da onun bir tekva örtüsü vardır. Peygamberlerin resimleri «ni-kah — örtülü» yapıldığından Adem, Hristiyanlarda olduğu gibi düşünülmemiştir. Burda da tesettüre riayet edilmiştir.

(*) Cafer-i Sadıktan.

(**) Tarif-i Beyan-ı Ademiyet, Makalât-ı Şerif Münkâr H. Bektaş-ı Veli.

Şeyh Şamil ve Oyunu Meselesi

Yazan : Nejat BİRDOĞAN

Yunan mitolojyasından Oğuz destanlarına kadar çeşitli ırk ve inanışların at oynattığı Kafkas eflerinde, Dağıstan Bölgesinin GİMRİ köyünde h. 1212 yılında (1796) bir çocuk dünyaya geldi. Çocuğa Şamil adını verdiler. Çok genç yaşta akrabaları arasında sivrildi. İki metreyi aşan boyu, şahane kılıç kullanışı ve çok güzel ata binişinin yanında emsalsiz zekası ve dini kültürüyle göze çarpıyordu.

Kafkasyanın ihtilâl rehberi ve kahraman imamı Mansur'dan sonra imamlık ve önderlik Gazi Muhammede geçmişti. Şamil, ilk büyük kahramanlık imtihanını işte Gazi Muhammed'in yanında verdi. Gimri, Kafkas özgürlük savaşının fikir kaynağı idi. Bu kaynağın müdafasında Şamilin şahane bir korkuçuğa sahip olduğunu efsane ve tarihler söyler. Bu müdafadan sonra Gazi Muhammed ile Şamil bir ihtilâl kanunu ile Gimriyi ve Dağıstanı idareye başladılar.

Gimrinin ilk muhasarasında perişanlığa uğrayan Rus orduları bu defa korkunç bir intikam için KLUK VON KLUGENAV isminde bir kumandan idaresindeki kuvvelli bir fırka ile saldırdılar. Savaş günü Gazi Muhammed bir rüya görmüştü. Kalkınca Şamille «Benim artık sonum geldi. Ama sen, daha 30 sene zaferden zafere koşacaksın» demişti. Dedikleri aynen çıkış ve kendisi o savaşın ilk gününde şehit düşmüştü. Şamil, büyük mürşidinin intikamı için bir dev kesilmişti. Her yanından yaralar ala ala bir kartal gibi çarpışıyordu. Bu ara biraz da kendisinin sebep olduğu ağır bir süngü yarası aldı. Artık dayanmadı. Gecenin karanlıklarında o ağır yaralarına rağmen bir gölge gibi sıyrıldı gitti. Gimrinin yürekli kahraman müezzini Muhammed Ali, Şamil'i takib etmiş onu bir mağaranın derinliklerinde saklamaya muvaffak olmuştu. Şamil, komada 25 gün yattı. Kalktığı zaman duyguları çok daha keskin, kini çok daha fazla idi. Artık imamlık onda idi, Şeyh Şamil adıyla dini liderlik kisvesini taşıyor ve bu kiske altında Kafkasyada mülki ve askeri bir idare yerleştirmeğe çalışıyordu. Adamlarını her tarafa göndererek oralarda da ihtilâl bayrağını yerleştiriyordu. Bu sıralarda Çar, kendisini Rusya'ya çağırarak büyük bir paye ile, Kafkasya kralı

hği ile taltif etmek istedi. Şamil, acı bir dille bunu reddetti. Çar, artık Kafkas tehlikesinin Rusya için en büyük tehlike olduğunu anlamıştı. General GOLOVIN kumandasında Kafkas ordularını Şamil'e karşı yolladı. Ahılgo ve Sürhay Kalelerinde iki ay devam eden kahrmanca korunmadan sonra kaleler sustu. Başta, Şamilin kendisine yarasız bacası Meshe du Banu, peşinden yavrularıyla diğer Türk anaları kendilerini kale duvarlarından atarak intihar ettiler. Şamil, gene kaçmağa başlamıştı. Ne var ki bu defa 8 yaşındaki oğlu Gazi Muhammed'i sırtına bağlamış ve intikam fikrini gönlünden çıkarmaz olmuştu. Bu intikam çok acı oldu. 1842 yılında general GRABE komutasındaki Rus ordularını Çeçenistan ormanlarında son kişisine kadar kılçıtan geçirdi. Şamilin artık ölü alınamıyordu. Kumandanlarından Hacı Murat, Temürhan Şura kasabasını basarak perişan ediyor, oğlu Gazi Muhammed Gürcü prensinin karısını ve baldızını kaçıyordu. Bunlar Şamilin Ruslar elinde bulunan oğlu Ahmet Cemalettin'in kurtulması için yapılmıştı.

Şamil, bu sıralarda Sultan Mecide başvurmuş Türk ordularının derhal Kafkasyaya girmesini istemişti. Nedenise bu yapılmadı. Şamil, artık Kafkasyaya iyice saldıran Ruslarla başbaşa bırakıldı. Rus çarı Aleksandr, en iyi kumandanlarından Mareşal Baryatinskiyi Kafkas umumi valiliğine tayin etti. Baryatinski, sayısız asker ve para ile Şamilin üzerine yürüdü. Kafkas kuvvetleri yorgundu, açtı. Gene de kahramanca bir kavgılık gösterdiler. Ne yazık ki mücadelenin sonu gelmişti. Şamil, bu Dağıstan topraklarının eşsiz aslanı, bu ölmez isim, 25 ağustos 1859 yılında GUNIB dağında Türkiye'ye gitmek şartları kabul edildiği için teslim olmaya razı oldu. Kumandan, Şamil oturarak karşıladığı işi sonradan Çar tarafından cezalandırılmıştı.

Şeyh Şamil esarette 11 sene kaldı. Ruslar kendisine Türkiye'ye gitmek için verdikleri sözü tutmamışlardı. 1870 yılında Mekkeye gitmek için izin aldı. Türkiye'ye geldi. 74 yaşındaki bu TÜRK ASLANI son derece kederli idi. Hatta İstanbul'da padişah Sultan AZİZ'e bile sitem etti. Kâbeye gitti. Orada aynı yılın

BASIN İLÂN KURUMU

Genel Müdürlüğü'nün

Yeni Telefon Numaraları :

SANTRAL : 27 66 00

" : 27 66 01

25 zilkade'sinde öldü. Son nefesinde ailesini yanına toplayarak «Türklüğünüzü unutmayın. Türkiye'yi düşünerek hareket edin. Kafkasya Osmanlı padişahınıdır. Kurtarıp sahibine teslim edin» demişti. Mezarı RAZA.T-ÜL CE. NAN'ın karşısındadır.

Yukarıda adını saygıyla anıp hayatını kısaca anlattığımız ŞEYH İMAM ŞAMİL'in folklor konularını ilgilendiren çeşitli efsane olaylarından başka bir de son 20 yıldanberi yazı alanlarını dolduran, adını taşıyan bir oyunu vardır.

Bilhassa Iğdır ve Kars dolaylarında aşağı yukarı her düğünün baş oyunu sayılan her oyuncu gencin bilerek oynamak istediği bu oyun bazı yerlerde Şeyh Şamil, bazı yerlerde Kazaska, bazı yerlerde de kısaca Şamil oyunu adını taşır.

Karşı ve Iğdırli gençlerin (Türk oyunları dünya çapında bir isim yaptıktan sonra) üzerine iyice düşüp işledikleri bu oyun iki şekilde oynanır.

Birincisi, tek oyundur. Oyunu güzel oynayan kimse çalgının ritmine uyarak, önce ağır bir meledi ile kuyruğa başlar. Bunda bir diz çöktü ve ellerle yakarış havası ağır basar. Oyuncu sonradan çalgı ile beraber coşar. Çeşitli ayak figürleriyle beraber sahneyi dönmeye başlar. Oyuncunun kişisel üstünlüğü bu oyunu çeşitli yönlerden seyredilir hale getirir. MUMLAMA, TABAN - BURUN, ÇAP. RAZ, SAĞ - SOL, gibi çeşitli isim alan ayak oyunları bunda vardır. İfadesinde ise bir sevinç ve şükran hissedilir.

Oyunun ikincisi gene tek adamla başlar. Gergi son zamanlarda gençlerimiz bu tek adamı bayanlardan seçiyorlarsa da ötedenberi bu işe başlayan erkek bir oyunculudur. Tek oyuncunun ilk oyunda söylediğimiz çok ağır yalvarı sahnesinden sonra birden coştugu ve sahnenin çeşitli yerlerinden kendisine katılan figüran oyuncularla gösterisine bağlandı. Ağır kendisindedir. Yukarıda isimlerini saydığımız hareketleri baş oyuncu, her oyuncuyla ayrı ayrı yapar. Seyircilere paralel bir saf duruşundan sonra gereği ne göre yuvarek bir şekil de verilir.

Bundan yıllarca evvel 1942 yılında, Halk. evlerinin 10. kuruluş bayramında Ankara'da bir halkoyunları festivaline katılan Kars oyuncularının akordeon çalgısı o zamanki folklor / ÇALGI yetkilileri uyarmış ve reddet-

mişlerdi. Şeyh Şamil oyununun Türklerin folkloruyla ilgisi olmadığına dair ilk itiraz böyle çıkmıştı. Sonradan Karsın değerli oğullarından Kırzioğlu M. Fahrettin bu oyunla ilgili araştırmalarını sonuçlandırmış ve oyunla gerçek folklorumuzun ilgisi olmadığını söylemişti. Bu fırtınalar yarattı. Karşı gençler ayaklandılar. Sayın hocamızı kınadılar, yerdiler. Adeta onun Şeyh Şamil'i Türk saymadığı kanısına kapılıp Hocamızı uğratmadıkları yalnızlık kalmadı. Kırzioğlunun bu alandaki devamlı yazılarına Karstan M. Metin Ören, Fazıl Şıktaş, Selahattin Kılıç ve Mahir Baranseli yazılarla ve beyanatlarla karşılık verdiler. Kars'ı neredeyse ikiye ayırma yoluna sokan bu karşılaşmalara bir son verileceği şüphelidir. Esasen Kırzioğlunun iddiaları da bu yerden çok, pekçok ilerdedir. Bu iddiaları yazımızın sonuna bırakarak biz bu alanda şimdiye kadar yazılmış ve söylenmiş olanlara bakarak bir derleyip toparlama ve sonuç çıkarma yollarına girelim.

Bu satırların yazarı doğduğu büyüdüğü yerlerde oynanan bu oyuna bakarak bu uğraşlara yabancı kalamazdı. Kaldı ki amatörce bile olsa tuttuğumuz bir folklor alanında bu konuyu çalışma dışında bırakamazdık. İçten söyleyelim ki konu, istismar edilmiştir. Hatta ve hatta Karsta, Kırzioğlunun ve bizlerin istemediğimiz bir şekilde politikaya ve aşiret davası güdenlerin işine de yaramıştır. Bu çirkin olayların sona ermesini söyleyerek ayırmaya başlayalım.

1 — Bize göre Şeyh Şamil adını taşıyan bu oyuna Türk folklorunun hiçbir ilgisi yoktur. Bunu şu şekillerde açıklayabiliriz.

A) Bu adı taşıyan oyun Türk Folklor çalgıları olan saz ve davul zurna ile çalınmaz. Oyun akordeona göre bestelenmiştir. Her ne kadar Fazıl Şıktaş «bu oyun en iyi kopuzla çalınır» demekle ise de, Şıktaşın kopuz hakkında hiçbir şey bilmediği muhakkaktır. Bilse idi, üç köşe ve üç telli olan bu Ortaasya Türk sazının bugünkü bağlamalar ve tarlardan daha mükemmel olmadığını söyleyirdi. Kaldı ki Şıktaş, Narinkale gazetesinde yazdığı seri makalelerinde «Türkler Azerbaycana gelmeden önce kopuz çalarlardı. Demek ki Şamil oyunu kopuzla daha iyi çalınır» demekle Şamil oyunu ile Ortaasyadan göçler arasında bir zaman bağıntısı kurmak istemiştir ki gülünç olmuştur. Akordeon. 1827 de C. Buffet tarafından icad edilmiştir.

Haekel'in phsharmonica'sının tekâmül etmiş şeklidir. Rusçaya bu tarihten sonra geçmiştir. Ruslarda «H» olmadığından yerine G konularak «Garmion» diye adlandırılmıştır. Halâ bizim Artvin yöremizde, Rus işgalinin etkisinde olarak fisgarmon adını taşır. Akordeon ve klarnetin, Türk müziğinin ruhunda bulunan yarım ve çeyrek sesleri çıkarması bu iki çalgının bizim öz ezgilerimizle ilgisi olmadığını da gösterir. Esasen folklorun A'sından Z'sine kadar yerli olması gerek ve değer taşır. Öyle ise ancak Şeyh Şamilin yazını başını aldığı bir zamanda Kafkasyaya değil de Rusyaya girebilmiş olan bir çalgıyla oyun oynaması ne dereceye kadar doğrulukla kabili telif olabilir.

B) Gene Narinkale gazetesinde Fazıl Şıktaş, Büyük Şamilin bir cenge çıkmadan önce camie kapanarak kapılarını kapatmasından ve yanına kimseyi almamasından konu etmekte ve demektedir ki, «Şamil, cami kapılarını kapattırdıktan sonra secdeye varır ve ilham beklerdi. Adamları da bu sırada kapıda bekdeşirlerdi. Eğer ilham gelirse sevinerek çıkar ve bu oyunu oynarlardı.» Bu cümleler baştan aşağı uydurmadır, yalandır. Bir kere Şeyh Şamil gibi eşsiz bir asker, müll. ki ve dini lider herseyden evvel «camie ben girince başkası girmesin» der gibi bir halle kendisi girip kapılarını kapattırmaz. Sonra Hazreti Muhammet bile savaşa gitmeden önce istihareye yatmazdı. İstihare, islâm inancınca yasaktır. Osmanlı İslâm tarihinde savaştan önce dua vardır. Öyle ilham bekleyişe rastlanmaz. Kaldı ki, farzedelim Şamilde bu olsun. İlham olumlu olursa oyun «oynanması da nereden çıkıyor. Kars'ta bize karşı direnen gençlere şunu hatırlatalım ki Şamil, zannettikleri gibi ŞİYE (şii/ŞİA) değil de düpedüz SÜNNİ kaidelerden çıkan bir tarikatın (NAKSİBENDİLİĞİN) lideridir. Naksilikte saz ve oyun yasaktır. (SU gazetesinde bu konuyu incelediğimizi Fazıl Şıktaş ve diğer karşıtlar bilirler.) Bir diğer yazar da Şamilin iki oğluyla İstanbula gelirken iki oğluyla bu oyunu vapurda oynadığını söylemişti. Her türlü resmi kayıtlardan uzak bu söylenti, Şamil gibi bir Dağıstan aslanının vatanından ayrı düştüğü zaman uğradığı sonsuz kederden habersizliğin sonucudur.

C) Şamilin oyunu tarih alanına ilk çıktığı zaman MOLİVTA / MALİTVA ŞAMİLİA adını taşıyordu. Şamilin duası adını

taşıyan bu oyunda Şamilin «LAILAHE İL-LALLAHU» diye başlıyan ünlü zikri Rusça olarak 4 defa tekrar edilmektedir. Sonradan oyuna Şeyh Şamil adı verilmiştir. Şunu eklemek isteriz ki, KARS ELİ dergisinin birinci sayısında M. Metin Ören, «bu oyuna Malitva Şamila arasında fark vardır.» demişse de bu sadece kendimizi teselliden ibarettir. Şöyle bir örnek verilir. Doğunun bir Köroğlu oyunu vardır. Hani,

Bir hışmınan geldi geçti
Kızıroğlu Mustafa Bey.

Dizeleriyle başlayan türküle oynanan oyun. Şimdi bu oyunu Ruslar alsa da aynı figürleri biraz ağır ağır alarak oynasalar. O oyun Rus oyunu mu olur? M. Metin Örenin aldığı Şeyh Şamil oyunuyla ilgili mısralar çok sonradan 1934 de M. Sadık Aran tarafından müziğe göre uydurulmuş vezinsiz mısralardır. Tıpkı Mevlâna peşrevine Ziya Paşanın,

İç bade güzel sev var ise akl ü şuurun,
Dünya var imiş ya ki yoğımış ne umurun.

Beytinin uydurularak peşrevin meyhane havasına çevrilmesinde olduğu gibi eklemektir. Oyunun başlایışının izahını, karşıtlarımız yapamazlar. Bu açıklamayı bizler yapacak olursak şunu dememiz gerekir. Bu ağır başlایışta yukarılarda da işaret ettiğimiz gibi bir yalvarış sezilir. Bu, esasında bu gaye ile yapılmıştır. Şamil 1859 yılının 25 ağustosunda GUNİB de esir olan RUS mareşali BARYATINSKI'nın önünde Büyük Türkün eğilmesini ve şefaate dilemesini canlandırmak kasdıyla yapılmıştır. Bunun tarihine aşağıda dokunacağız. Yani Baryatinski (veya BARATOF) Bizim Şamilimizden daha büyük bir payeye eriştirilmiş oluyor. Diz çökerek (tek diz üzerinde) el açıp yakarış İslâm ibadetlerinde yoktur. Sonra daha ziyade bir buhran havasını alan bu başlایışta Şamilin kutlu ruhunun tenezzül edemeyeceği bir eğilim vardır. Kafkas oyunlarında diz çökme olmadığına da folklorcu geçinenlere anlatalım.

D) Oyun tarih olarak 1909 yılının 25 ağustosunda başladı. O tarih, Ruslarca Kafkasyaya Rus ayagının basışının 50. yıl dönümü idi. Ruslar o yıl birkaç sene önceden hazırladıkları bir töreni GUNİB kasabasında yaptılar. Her alanda; tarih, askerlik, folklor, müzik, şiir vs. vs. alanlarında bu konuya dokundukları gibi Tiyatro alanını da ihmal etmediler. Hacı MURAT'ın Dağıstandaki Rus-

ların askeri harekâtının merkezi olan TE-MÜRHAN-ŞURA kasabasını basıp darma da-ğın ettiğini başta söylemiştik. İşte bu Te-mürhan-Şura kasabasından bir Rus/yahudisi Malitva / Şamila (Şamilin Duası) isimli bu oyunu yaptı ve besteledi. Bu oyunu iki ki-şimde incelemek mümkündür. Birinci kısım yukarıda dediğimiz yalvarış kısmıdır. O ki-şimde Şamil Baratofa yalvarmaktadır. Bu kısım bittikten sonra yani Şamil affını uyduk-tan sonra kendi yüksekliğini ve yüceliğini belirten figürlere geçmiştir. Burada Şamilin gerçek değeri verilmiş ve bununla da «Bak biz Rusuz amma sizi de en az kendimiz ka-dar seviyoruz ve değer veriyoruz.» demek istenmiştir.

E) Çok değerli Hocam Fahrettin Kırzı-oğlu bana gönderdiği mektuplarda bu konu-ya olan yakınlığını bildiği için bazı isimler verdi.

Bu isimler arasında Dedelerinin bu isim-de ve bu şekilde oynula hiç ilgisi bulunma-dığını ve esasen yukarıda söylediğimiz Nak-şibendi yolağı müşridi olan bir kimsenin o-ynula ilgisi olmadığını bildiren ve bunu döne döne söyleyen torunları Said Şamil ve Naci-ye Şamil var. Naciye Şamil Hanımefendi İstanbul / Fatihte Feyzullah Efendi sokak No. 15 de oturmaktadır. Telefon numarası 212997 dir. Bu konu en yetkili olarak ken-disinden sorulabilir. Ayrıca Kuyumcu Mesku-kat mütehasısı olup «Dağıstan ve Dağıstan-lılar» kitabının yazarı Şerafeddin Erel Beg (ki «Biz 1909 da Günübe kan ağlarken Rus-lar Malitva/Şamila oyununu tepinerek oynu-yorlardı. Ne Dağıstanda, ne de Şamilin boyu Avarlar içerisinde böyle bir oyun yoktur.» denmektedir.) ve Gazi Kumuklu Sultan KU-MUK zikredilebilir.

F) Türk müzik ve oyun folklor yetkilile-rinden olan Halil Bedi Yönetken, Abdülkadir İnan, Gültekin Oransay gibi şahıslar da bu oyunun müzik ve ritm bakımından Türk folkloruyla ilgisi olmadığını söylemektedirler.

Yukarıda bazı noktalarda bizim olmadı-ğın tesbite çalıştığımız bu oyunun yayılış şekline göz atarsak şunları dememiz gerekir.

Çarlık Rusyasının bizim Hamidiye alay-larına benzeterek Dağıstan ve Azerbaycan Türklerini toplayarak meydana getirdiği «GORSKI/DAĞLI» alaylarında ZATİ asker. Bak yapan bazı kendini bilmez kişiler Rus kazak alaylarına mensup kimselerin vezneli

çerkezkarlarını giyerek köylerine kentlerine döndüklerinde bu Molitva/Şamila oyunu ile beraber o kılığı ve lezginka modasını getir-mişlerdir. Bu gibi kimselerin isimleri de özel olarak sormak isteyenlere mektupla tarafı-mızdan bildirilecektir.

Şimdi :

Sonuç olarak gene Narinkale gazetesin-deki Fazıl Şıktaşın bir komik cümlesine do-kunmak isteriz. «Kabardinka, Kazaska, Lez-ginka, Naur gibi Şamile benzeyen Türk o-ynularının isimleri arasında Rus oyunu yok-tur.» diyen Yazarı «Ya bu şekilde isimler han-gi Türk lehçesinde vardır?» sorusuyla karşı-lamak gerekir.

Bu satırların yazarı da 31 senesini doğ-duğu topraklar olan Kars ve Iğdır üzerinde geçirdi. Kars'ta ve Iğdır'da son yetişen genç-lere kadar herkes kendisini (Azeri, Gağazlı Şiye veya İcem) diye biliyor ve söylüyordu. Koskoca bir Türk Irkının diğer 68 vilâyetini Osmanlı olarak bilip de Karsı ve ilçelerini Anadolu bütünlüğünden ayırmağa kimselerin hakkı yoktur. Yıllar ve asırlar yılı her önüne gikan firsatta bizlerden maddi, manevi bir-şeyler koparmağa çalışan RUS politikasının hedefi de budur işte. Azerbaycanın büyük kitlesini, Kafkasyanın hepsini elinde tutan ve bugün sureti haktan görünerek onların koru-yuculuğunu yapmağa çalışan Kuzey DÜŞ-MAN/KOMŞU'muzun bu emellerine biz de kendimizi Gağaz'lı göstererek farkında ol-madan yardım etmiş oluyoruz. Kaldı ki bu-günkü RUS Yayılma politikası da bu şekilde kendini göstermektedir. Azerbaycan melod-i-lerine uydurarak «GOLKHOZ'un veya MEN-DEDİ'ye» redifli türkükleri buna örnektir. Türk folkloruna bunu da dahil etmeye kalkarsak kendi kökümüze kendimizin balta vurduğunu söyleyelim.

Folklorumuzu hissi çırpınışların dışına çıkarak tarihle atbaşı yürüttüğümüz za-man işler doğrulaşacaktır. Son olarak Kars-lı eskilerden olup da Rahmetli Atanın Karsa gelişini iyice hatırlayanlar ve bilhassa içlerin-de çalgı ve müzik ustalarından Akçaylı ve Aras ailelerinden duyduğumuz «Hog gelişler oia Mustafa Kemal Paşa» oyun ve türküsü-nün de Rahmetli Atatürk'de o zaman ilgisi olmadığını söyleyelim. Bu konuyla dolup ça-ıştığımız günlerde Fahrettin Bey Hocam be-ni aydınlattı, Yavuz zırhlısıyla Batıma gi-den Enver Paşaya bir Ermeni bestekârının

Masallar :

Keloğlan'la Deniz Aygırı (*)

Derleyen : Doç. Dr. Şükrü ELÇİN

Bir Mehmed Ağa, bir de onun üç oğlu varmış. Adamın yalı kıyısındaki bağına zi-yan gelmeğe başlamış. Sebebini öğrenmek is-temiş. Göndermiş büyüğü, bir iş çıkarama-mış. Ortanca da böyle. Derken Küçük almış tüfeği, gitmiş. Gece yarısı deniz - aygırlarının çıktığını görmüş.

Bu küçük oğlan «Kel» miş. Keloğlan. «atsam, vursam, öbürleri kaçacak. Bunları sağ yakalasam iyi olur.» demiş kendi kendisi-ne. Gelmiş babasına. Hep beraber bir akıl düşünmüşler. Ağmışlar bir kıyuyu, dökmüşler içine katranı. Sonra aygırlar gelmiş. Son-dan gelen üç aygır batmış kuyuya. Yakala-mışlar, getirmişler eve. Bağlanmışlar aygırları beslemeğe.

Büyük oğlan demiş ki «atlarımız var. İs-tanbol'a ticarete gidelim.» Hep birlik yola çı-karlar. Keloğlan'ın atı, «hele kardaşların gitsin, sen beni kırk gün çayırda» diyor. Büyükle-r gide dursun, Keloğlan kırk gün çayırıyor atı. At, «hazır ol Keloğlan» diyor, yolcu yolunda gerek çıkıyorlar yola. Yum gözünü, aç gözünü, kırk gün önce çıkan kardaşlarına kavuşurlar. At, Keloğlan'a, «yola bir gün sonra çıktık» deyiver kardaşlarına, diyor.

Derken üç kardaş yolda bir kemik bulmuş. Dile gelmiş kemik: «Beni alan pişman, alma-yan pişman» demiş. Keloğlan, ben alacağım, demiş. Kemigi almış.

Derken üç oğlan İstanbul'a gelmiş. Bir ağanın yanında tavlacı durmuşlar. Bir gün Kel'in hatırına kemik gelmiş. Cebinden çıkar-mış. Şavk vermiş kemik. «Artık gaza para vermeyin» demiş Kel. İstanbul'da para da bi-

(*) Bu masal, 1940 yılında Hafik'li Meh-met Ali oğlu Hüseyin Kayhan'dan alınmıştır.

ithafı imiş (Yavuz zırhlısının hatıra defterin-de bu yeriyse, yurduyla vardır) demektir. Bu durumda da Enver Paşanın eskisini Ata-türk'e giydirmekle her iki ruhu da acıya sev-ketmiş olmuyor muyuz?

Kars oyunları üzerinde esash bir ayık-lama ve düşünme zamanı gelmiştir. Bir hem-şehrileri olarak bu konuda karşımıza dikilen-leri fevri hareketlere değil de, mantıklı dav-ranmalara saygıyla çağırıyorum.

riktirmeğe başlamış. Memlekete, babasına gönderirmiş. Kardaşlar, Kel'in para gönderme-sinden hoşlanmazmış. Babası da bizim Keloğ-lan hırsız oldu sanmış, istemezmiş parayı.

Kardaş olacak herifler «Kel» i öldürmek istemiş. İstanbul'u ağaya «Bunda bir kemik var, hangi odaya koysan şavk verir. iste on-dan» demişler.

Ağanın 30.40 odası varmış. Hepsine birer kemik istemiş Kel'den. Kel ne yap-sın, bulmaz. 30 boynu gidecek. Üç gün müsaade istemiş. Ağa bir hafta izin vermiş.

At, bir düşünmüş, iki, derken üç düşün-müş, sonra çıkılmışlar yola, kemigi buldukları yere gitmişler.

Derken at demiş ki «Şimdi benim karnu-mu yar, içine gir» demiş. Gökten iki kuş inecek, başladı mı barsaklarını yemeğe, tut diş-sini. Kuşun erkeği «insan oğlu, eğime neye ezi-yet veriyorsun, braksana eşimi» diyecek. Sen ona de ki: «Bana kırk tane fil kemigi getir. eşini bırakayım.»

Erkek kuş derken kanatlarını sallıyor. Ke-mikler yığılıyor. Sonra at der ki, «Kuş, eşimi braksana derse bırakma ha! «Git, bana biraz (can suyu) getir, o zaman bırakayım» de. O suyu getirdi mi barsakları doldur içime, can suyunu serp üstüme bir sıçrayışta kalkarım.»

Derken uzundur hikâyesi, kuş getirir su-yu. Ata serperler, dirilir at. Yum gözünü aç gözünü ver elini saraya. Ağa sevinir, Kel'e para verir. Kel'de gönderiyor babasına.

Derken kardaş dediğimiz herifler, it mi it. Hile düşünürler. Bir gün Ağa'ya ne deseler beğenirsiniz. Güneş öğle yerinden ikinci yeri-ne sıçrayıp durur. Ahali buna akıl erdiremi-yor. İtersen Keloğlan güneşin yanına var-sın, anlasın.

Ağa, bir, iki, derken üç Keloğlan'ı çağırır. Bunun sebebini anlamazsan seni cellâd etti-ririm, der. Kel, korkar mı korkar. Müsaade ister. Atın yanına gider. At bu, «bunlar ke-mikten oldu.» der.

Bir, iki, üç, at sırtına bindirir Kel'i. Yum gözünü, aç gözünü, derken bir çayıra gelirler. Çayır dile gelir: «İnsan oğlu, sen kimsin, yol-culuk nereye?» diyor. Keloğlan cevaben diyor ki, «güneşin yanına gidiyorum.»

Çayır da meğer dertli imiş. «Güneşe sor-

benim bir iniltim var, ne zaman kesilecek» demiş. Sonra ne olmuş, söyleyim. Yolda iki kurd birbirini taşıyormuş. Nereye gidiyorsa, nuz, demişler. O da güneşe demiş, anlatmış hikâyesini. Kurdlar demişler, güneşe sor, bu taşılama işi ne zaman duracak?

Gün batarken bir çeşmeye gelmişler. Sağ omuzunu sol omuzundan, sol memesini sağ omuzundan atan bir kadın görmüşler. O karı çeşmeye suya geliyormuş. Keloğlu ona der. «İni, hikâyesini anlatır. Karı : — Güneşin anası benim, söyle bana; akşam söylerim, çünkü o sana görünmez, diyor.

Keloğlu, çayırda kurdların derdini sor, diye yalvarır.

Güneş anasına ne demiş, dinleyin. «Denizin ortasında bir adada bir dünya güzeli gördüm, benden güzel kullar var diye aklıma kağırdım. Derken ikindi yerinde aklım başıma geldi. Sıçradım öğle yerine.

Çayırın iniltisi iki gün sonra salı günü kesilecek. Kurdları sorarsanız baci kardeşmiş onlar, hile etmiş birbirine. Kıyamet kopana dek birbirini taşıyacaklar.»

Keloğlu bunları öğrendi güneşin anasından. Sonra çayıra, kurdlara anlattı olanı biteni.

Derken, yum gözünü aç gözünü, atla birlikte gelirler saraya. Olanı biteni ağaya anlattı. Ağa da ona para verir.

Kardeşler durur mu hiç. «Bu sağ geldi, buna bir oyun gerek.» diyorlar. Ağaya çıkıp «sana güneşin gördüğü güzel lâyık» diyorlar. Ağa da durur mu hiç. Kel'i korkutuyor. Kel ne yapsın, doğru Kamertay'a atın yanına gidiyor. Kamertay «bu da kemikten» diyor. Kel'e «çarşıya git, sağ, sağlam bir sandık yap.

tır, kıymetli mallardan ipekli al» diyor. Alıyor Kel.

Derken yola, yolculuğa çıkarlar. Güneş adası ver elini, gelirler.

At der ki: — Gözlerini açma, kör gibi yap. Buraya gelmedik mallara diye bağır. Gözünü açma, aklını sapıtırısın. Dünya güzeli malları görmek için geldi mi, sandığa başını uzattı mı, aç gözünü, kapat kızı sandığın içine.

Keloğlu öğle yapar. Kızı kapıp getirir ağaya.

Ağa kızı gördü, bayıldı, ayıldı. Derken düğün başladı. Ama kız der ki: — Ben sana varamam, Beni sana getiren hayvanımı, getirsin, varayım. Uzatmayalım işi, Kel'i çağır. Ağa, istemiş hayvanı. Derken Kel ne yapar, Kamertay'a anlatmış hikâyeyi.

Bu sefer der ki: «Var git şehre bir yularla kırk okka sakız al. Bundan top top kırk tane yap. Vardık mı adaya deniz ikiye ayrılır. Aygırlar bize hücum eder. Sakız verdin mi bizi yiyemezler. Sonra tak yuları birini çek. Tin mi bir bir gelir öbürleri arkasından.

Derken Kamertay'ın söylediğini yapar Keloğlu. Ağaya getirir kırk aygır.

Bu sefer halk seyre çıkar. Dünya güzeli Ağaya bir şartım var nikâh için, der. Ağa kabul eder.

Ağa bir bir aygırların altından geçiyor. Derken arkada bir kara aygır varmış, geçerken ağa, öyle bir vurmuş ki camı cenhenneme gitmiş.

Dünya güzeli demiş ki: «Beni getirene varırım.» Keloğlu'na varmış. Kırk gün kırk gece toy düğün etmişler.

Onlar ermiş muradına, biz çıkalım kerevetine.

Hasibe Hatun'un Ağdı

Derleyen : İhsan ŞİMŞEK

Adana'ya bağlı Kadirli ilçesinin tanınmış eski bir ailesinden olan Hasibe Hatun, bu ağdı iki kızı ve kocasının ölümü üzerine söylemiştir.

Hasibe Hatun'un çok güzel sesi olduğu, türkü söylediği de bildirilmektedir.

Mustafa Kemal'in Adana'yı ilk ziyareti sırasında kendisini karşılayanlar arasında Hasibe Hatun da varmış!

Adana'da Ata'nın şerefine verilen geceye davet edilen Hasibe Hatun'un söylediği türküler Mustafa Kemal'in çok hoşuna gitmiş ve sesini plağa aldirmek üzere kendisini Ankara'ya çağırıştır.

Hasibe Hatun'un evlatlarından Derviş Oymak ise Kadirli'nin Sıvrın mahallesinde baba yadigarı evde oturmaktadır.

Hasibe Hatun'un her üç ağdı da 1951 yılında Kadirli'nin Bağ mahallesinde Emine Tekbağ'dan alınmıştır.

Ölen iki kızı ve kocası için söylediği ağıtlar, söyleniş zamanı itibarı ile sıraya konulmuştur. Hasibe (Oymak) Hatun'un elem dünyasındaki acısını dile getiren rahat ve kolay deyişini Çukurova yöresinin ağıtlarında bulmak mümkün olmaktadır.

Hasibe Hatun kızı Hayriye'nin ölümüne söyler:

Onbirinde gelin geldim
Oniki'de seni buldum
Eve gül benzim var(i)di
Şimdiki sarardım soldum

Onbeşinde gızı ölen
Bibi abı'mı dişli
Gül dudaklım gelin olmuş
Nur (i) emmisi ver haşlı

Boğazın altın dakınır
Çıkar aynaya bakınır
Feride dezzen dünür gelmiş
Söyemez benden sakınır

Boğazına altın dakar
Çıkar da aynaya bakar
Nuri çavuştan öğren veremem
Duyarsa gonağı yakar

«Nuri Çavuş, Hasibe Oymak'ın kocası olup Kadirli ve Adıran'da tüccarlık yapmıştır.»

Halit oğlan çok müstere
Gelsin burada ağlasın
Sabasını garırtmaz
Nuri çavuşa söylesin

Vermem o yıkık evine
Gız gışın yaptırısın Gonak
Halit oğlan çok müstere
Gelsin de beraber yanak

İçeriye gurdum düğün
Gızlar'da oynasın oyun
Gızım şahbaz goyun sağar
Çerkezler satmasın goyun

Bir atas düştü özüme
Edibe bakma yüzüme
Saadet size veriyorum
Mikyat olun gızıma

Hayriye der çağırırım
Çabuk yumuş buyururum
Ben ölsem gam çekmem gızım
Baban döğse gayırırım

Hökümetten ister Kenan
Aziziyeden gelir selâm
Yekinsene ağ Hayriyem
Yalıgız anan'mı yanan

Hayriye, Telliye yiğen
Daha çok ederim fuğan
Gınaman eller gonşular
Elimden uçurdum doğan

Bir ben yanmıyorum guzum
Yavrum yakıyor âlemi
Bir mektepli gızım öldü
Mektepten geldi galemi

«Babası meftayı ziyaret gelen kadınlara söyler.»
Maraştan aldım donunu
Görmedi baba gününü
Geri durun siz hanımlar
Görmen gızımın tenini.

«Aradan sekiz, on ay geçince Hasibe Hatun'un ikinci kızı Hatice'ye akrabaları Maraş'ın Adıran ilçesinden Kadirli'ye nişan takmaya gelirler. Acı bir tesadüf Hatice'de, nişan için akrabaları Kadirli'ye geldikleri gün birdenbire bir fenâlık geçirir ve ötür. Hasibe Hatun bu defa da kızı Hatice'nin beklenmedik bu ölümü için şu ağdı söyler :

Adıran'dan atlı geldi
Düğün gurun edin zeybek
Amanın düğün mü gurdun
Al, yeşil asılmış bayrak

Öksüz dedirmem yavrum
Halay çekiciim biraz
Hayriyemi biliniz mi
Yüz gülgülü dudak kiraz

Vallaha yalan değelim
Bir gız yitirdim birinci
Hatice'mi biliniz mi
Dudak kiraz dişler inci

«Hatice'nin ölümünü duyan sözlüsü genç de kalkıp Kadirli'ye gelir. Hasibe Hatun ölen kızının mantosuna; entarisini giydirir ve evine gelen nişanlısının kucasına atar. Ağdına da şöyle devam eder.»

Düşmanın başına versin
Ben osandım böyle yastan
Bekir'in eline verdim
Gara manto pembe fistan

İntizar'mı verdi ola
Yenge üstüne verd'imidi
Yabancıdan osandım'da
Emmimoğlu ded'imidi

«Hatice'nin sözlüsü Bekir

Yıllık abonesi: 12,
altı aylık abonesi: 6
İlradır.

Yurd dışı senelik abone :
3 \$, 1 f

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

Sahibi : İHSAN HİNÇER

Yazı İşlerini Etilen İdare Eden Sorumlu Yönetmen :

BORA HİNÇER

Mektup ve havale için adres : Posta Kutusu: 43, Aksaray — İstanbul

Basılmayan yazılar
istenince geri gönderilir.

Dizgi ve baskı :
ERSA Koll. Şti. Matbaası
Aydınlar han Cağaloğlu-İst.

Söyler :

Sürmedim dünya demini
Almadı göğnüm gamını
Haticce deyî çağırımı'dı
Vermedi Atın gemini

Eğir ağılar çeker kendi içini
Ulu tanrım affeylesin suçunu
Öpemedim yanağını saçını
Nişanım üstüne kaldım ağılarım

Gara gaşlı inci dişli Haticem
Gara yere gelin olmuş ağılarım

«Ecel durur mu gayrı, Ha-
sibe Hatunun ocağını sık sık,
ziyaret eyler. Arka arkaya ö-
len iki genç kızından sonra
birgün kocasını da kaybeden
Hasibe Hatun, kocası Musta-
fa Çavuş'un ölümüne şu ağıdı
söyler:»

Sahat üçte yattı ağam
Şehirlerde kakarmola
Derviş geğim yolu bilmez
Abdülvahap bakarmola
Sürdüm gayfesi demlensin

Dul oldum göğnüm gamlansın
Baban bayrama varıyor
Gül dudaklım garşı gelsin

Dul oldum çekerim yası
Gulağıma geldi sesi
Kim verici parasını
Beş yüz lira meseresi

Sahat üçde gurdum fuğan
Elimden uçurdum Doğan
Baban yanına varıyor
Yavrum hizmetine sivan

Ağam gezerdi Halebi
Yenice bozdum dolabı
Oniki yaşında geldim
Boyumca altın gelebi

Ağam Halebi gezerdi
Zarrafta altın bozardı
Beruttan yükü gelişin
Bir hafta dükkân düzerti

Çifte zaar küfeylan At
Ağam av eder ovada
Ganatlanıp uçurmadım
Cücüğüm galdı yuvada

Sabahanan erden kalkar
Narası çarşırı dutar
Bulamam eşin menendin
Gaymakama silah çeker

Sabahanan er yekinir
Şerrinden gorkardı çarşı
Bulamam eşin menendin
Gaymakama durur garşı

Gurban oluyum gayınlarım
Bilmem dulluğun halinden
Suya düştüm akıyorum
Acep kim dutar elimden

Gelip babasını ister
Hac(ı) arifim duyarm(ı)ola
Ver yetimi sen çık deyî
Abdülvahap goğarm(ı)ola

SÖZLÜK : Bibi . Hala, Bo-
ğazın . Boyun, Müstere -
Müşteri, ahçı, Şahbaz . Eki
yordamı, Mikiyat . Sahip ol-
mak, Yumuş . İş, Yekimnek .
Kalkmak, Don . Giysi, Sahat -
Saat, Gayfe . Kahve.

Derlemeler :

Halktan Mâniler ve Özellikleri

Yazan : Numan KARTAL

Halk edebiyatının anonim ürünlerinden olan maniler, halkımız arasında pek yaygın-
dır. Allı kızlar, fidan boyu delikanlıların
dillerinden dökülen maniler, çoğunluk çeşme
başlarında, ortaklaşa çalışmalarında, imecelerde
söylenir. Gerçi maninin zamanı ve yeri yoktur.
Her zaman ve her yer onun mekânıdır. Ama
onun bir amacı vardır.

Türk halkı, musikinin dinlendirici tesirini
anlamış olmalı ki, bunu iş başında söyler, yor-
gunluklarını giderir. Sevmediklerini hicveder,
sevdiklerini metheder. İsteklerini, arzularını,
dertlerini, duygu ve düşüncelerini, isyanlarını,
değerlerini, beddua ile yalvarışlarını ve yaka-
rıslarını, Tanrı'ya olan niyazlarını manilerle
dile getirir. Çalışmalarını, çabalamalarını, ge-
lenek ve görenekleri ile adetlerini bize en güzel
bir şekilde manilerle anlatır. Bunlarda toplu-
mun felsefesi, anlayışı vardır. Denilebilir ki;
maniler, Türk Ulusunun dünya görüşünü, sos-
yal anlayışını aksettiren, Türk toplumunu bize
tanıtan en güzel anonim mahsulleridir. Kaili
meçhul, yani söyliyeni belli olmayan ve aynı
manada «lâedri» tabiri kullanılan, yani bu ta-
birle adlandırılan manilerimizden dar bir böl-
gede, İnegöl yöresinde derlenmiş bir demet su-
nuyorum size. Örneğin İnegöl'ün Bayramşah
köyünden; hem köyün iş hayatını ve hem de
aile düzeni yönünden anlayışını gösteren bir
manî :

Erik dalı eğmeli
Dibinde eğlenmeli
Yazın çoban durmalı
Kasımda evlenmeli.

Bunun yanında toplumumuzun ve toplum
ortaya getiren kişilerin istek ve arzularını dile
getiren maniler en başta gelir. Örnek :

Entarisi beyazlı
Geliyor nazlı nazlı
Doğru söyle sevdiğim
Bu mektubu kim yazdı?
Kara keçi ayranı
Yarın kurban bayramı
Söyle bari yarime (1)
Burda yapsın bayramı.
Yeşil mintanlı (2) oğlan
Gel çimenden çimenden
Annesiz kuzu gibi
Ayrılmıyorsun benden.

Mavi taksi geliyor
Arkası muşambalı
Memurlara gitmeli
Rahatça yaşamalı.
Şu karşiki dükkândan
Fıstık aliver yarım
Buralardan geçerken
İslık çaliver yarım.

İki kişi bir kişi
Makinemin dikisi
Yalnız çalışma yarım
Al yanına bir kişi.
Buz üstünde küreği
Kardan beyaz bileği
Bu ayda kabul olsun
İkimizin dileği.

Entarisi beyazdan
Ben anlamam piyazdan (3)
Şimdi kafam dalgalı
Konuşuruz birazdan.

Bu gün hava yaz yarım
Gömleği beyaz yarım
Oturduğun masada
Bana mektup yaz yarım.
Saçın uzun kalmıyor
O yar bana bakmıyor
Ne hayırsız yarım var
Beşbirlik takmıyor.

Gravatım çözüldü
Bağla sevgilim bağla
Ayrılık bize düştü
Sarıl boynuma ağla.
Gemi gelir Mısır'dan
Yelkenleri hasırdan
Anne beni evlendir
İstanbul'un kızınian.

Ata bineceğim geldi
Yolda ineceğim geldi
Keratanın oğluna
Şimdi gideceğim geldi.
Bahçede vardır bakla
İnde dibine topla
Kara gözlü sevdiğim
Başına koyma şapka.
Sarı kabak kökeni (4)
Ele batar dikenî
Allah'ım sen kavuştur
Hasretlik çekenî.
Denize attım tütün

ANADOLU BANKASI

SİZİN EŞİNİZİN
ÇOCUKLARINIZIN
kısacası

AİLENİZİN BANKASIDIR

Filiz verdi büsbütün
Karşıdan muhabbet olmaz
Yanıma gel büsbütün.
İstek ve arzularını manilerle belirten halk
sevdiklerini yine manilerle metheder, özellikle-
rini belirtir. Örneğin:

At gelir takur tukur
Üstünde dolu bakır
Öyle bir yarım vardır
Hem sürmeli (5) hem çakır.

Ay inesi inesi
Süt mavi kurdelesı
Ben yarımı tanırım
Lâcivert elbisesi.

Benim yarım çok güzel
Motor üstünde gezer
Gözlükleri takınca

Zeki Müren'e benzer. (6)
Kazancı dağlarını
Kazmayla mı kazmışlar
Yar senin kaşlarını
Kalemle mi yazmışlar. (7)

Kolundaki saati
İçindedir alati
Öyle bir yar sevmişim
Terzilikti sanatı.

Deniz dibinde enser (8)
Yeşil çimene benzer
Bu dünyayı dolaştım
Bulamadım yare benzer.

Su taşı hamam taşı
Ortasında vidası
Öyle bir yar sevmişim
Mobilyacı ustası.

Nazilli basması
Nazilli'de dokunur
Sevdiğimin baş harfi
İ (9) harfiyle okunur.

Eskişehir yolunda
İki hastahane
Yardan gelen mektubu
Eğlendirme postahane.

Bir kuş kondu ağaca
Kanatları alaca (10)
Öyle bir yar sevdim ki
Kaşı gözü karaca.

Su gelir ırmak ırmak
Suyun üstü bir parmak
Cerrah köyden kız almak
Cennetten gül koparmak.

Gemi gelir yanadır
İçli dolu çamaşır
Bizim köyün kızları

Koca için çalışır.
Çeşmeye bakır koydum
Damla damla dolacak
Öyle bir yar sevdim
Başöğretmen olacak.
Ve sevmediklerini de hicveder. Örneğin :

Beşibirlik yaparım
Beşini birden satarım
Cerrah oğlanlarını
Hem almam hem satarım.

Mavi pijamasına
Gül verdim yakasına
Sanki yarı yok gibi
Bakıyor arkasına.

Pencereden bakıyor
Fındık fıstık atıyor
Sanki yarı yok gibi
Arkasına bakıyor.

Ey aparım aparım (11)
Gökten yıldız kaparım
Sizin gibi manicileri
Yüznumaraya ibrik yaparım.

Küçük penceresi
Kaynıyor tenceresi
Kalkmış bana mani atsin
Elekçi gıngenesi.

Dere boyu gezerim
Kaz bokunu ezerim
Sizin gibi manicileri
Eşegin kuyruğuna dizerim.

Çıktım mezar taşına
Baktım elâ kaşına
Ah madem mani bilmiyorsun
Sıçayım kel başına.

Hicvin yanında dertler de terennüm edi-

lir. Örneğin:

Çenberi gül oya
Gülmedim doya doya
Ben vereme kariyom (12)
Gülleri saya saya.

Entarım şöyle böyle
Anne terziye söyle
Ne yapalım sevdiğim
Taksiratımız (13) böyle.

Yeşil sandık kenarı
Üstünde kestim narı
Hata ettim söyledim
Küstürdüm nazlı yarı

Kar yağarken hafiften
Yarım çıktı evinden
Sevinirken derinden
Geçti gitti önünden.

Bazan isteklerden doğan öğütler verilir.

ARAŞTIRMALARI

Örneğin :

İki motor al yarım
Çayırılara sal (14) yarım
Benden başka seversen
Hiç durma al yarım.

Yolda buldum beş kuruş
Kim bulmuş o beş kuruşu
İçme yarım sigara
Paketi elli kuruş.

Toplunun gelenek ve göreneklerinin tabii
sonucu olarak ileng dedikleri beddualar yapar.
İl. Örneğin:

Karaları giymişsin
Kara haberin gelsin
Aldın benim yarımı
Allah belânı versin

Kişioğlu başta olmak üzere her varlığa ve
rilen değerler de manilerle dile getirilir. Örne-
ğin :

Tavşan girmiş ekine
Kulakları dikine
İnegöl'ün kızları
Yarım şinik (15) ekine.

Hey ireze ireze (16)
Pindim kara kireze
Cerrah köyün kızları
Yedi bin yedi yüze.

Üzüm koydum sepete
Yar oturmuş tepede
İstanbul'dan kız aldım
Şan olsun memlekete.

Çaresizlerin Tanrı'dan niyazlarını belirtir.

Örneğin :

Cevizin dalı yeşil
Dibinde kahve pişir
Ey beni yaratanım
Beni dengirme düğün.

Yol üstünde haliyim
Yolum bir kenarıyım
Kiyma bana azrail
Bir güzelin malıyım.

Ve nihayet yalvarışlarını, yakarılarını, is-
yanları ile dedikodularını, duygu ve düğün-
melerini manilerle anlatırlar. Maniler, toplu-
man dile gelmiş herşeylerdir.

İki tabak balım var
Birini yesem biri var
İki tane yarım var
Biri ölse biri var.

Sağları bukle bukle
Güzel yar beni bekle
Başkasını seversen
Öldür beni tufekle.

Ceviz dibi milli olur
Zengin kısmı dilli olur
Dilli olur da ne olur
Mahkemede belli olur.

Alçak ceviz boy vermez
Yarım buraya gelmez
Bilirim niçin gelmez
Ustası izin vermez.

Bir elbise diktirdim
Rengi akşam güneşi
Bırak yarım dalgayı
Ciddi yapalım işi.

Kahve sürdüm (17) cezveye
Gece çıktım gezmeye
Çok küçükten alıştım
Gizli sevda çekmeye

Koca kapı aralık
Ne yaparsın analık
Benim yarım yok burda
Bana dünya karanlık.

Elbisesi yeşilden
Tel kopardım peşinden
Yana yana ayrıldım
Kara gözü eşimden.

İndim nane biçmeğe
Eğildim su içmeye
Yarım gidecem dedi
Köprü kurdum geçmeye.

Bahçelerde kelebek
Kanadı benek benek
Yarım gurbete gitti
Bana haramdır gülmek.

Bahçelerde sarmaşık
Olmuşum sana aşık
Yar aklıma düşerse
Elimden fırlar kaşık.

Karyolam üstün gibi
Kız bana küstün gibi
Ayda yılda bir mektup
Onu da kestün gibi

Ben bir yiğit dadaşım (18)
On bekiz oldu yaşıım
Maksız mıyım sevmekte
Ne dersin arkadaşım.

Çiçeğim alal olsa
Tutulacak dal olsa
Yare derdi söylesem
Söylenecek yer olsa.

Ak kuzu kara kuzu
Kuzuya verdim tuzu
Yar aklıma gelince
Kalbime girer sızı.

Şu saçak viran saçak

Dayanmasam yıkılacak
Anne haberin olsun
Yar beni kaçıracak,

Pencere ben perde ben
Yeni düğün derde ben
Dert değil kara sevda
Duramıyom evde ben,
Masa üstünde roman
Okurum zaman zaman
Yarım sana varacağım
Subay çıktığın zaman,

- 1 — Sevgili.
- 2 — Gümlek. Anadolu halkı, genel olarak gümleğe minton der.
- 3 — Kur, cilve.
- 4 — Kök.
- 5 — Kaşların yay gibi çekilmiş hali.
- 6 — Her devinde insanların beğendikleri, sevip popüler hale getirdikleri kişiler vardır. Sevdiklerinin de böyle kişilere benzemelerinin istekler. İşte burada böyle bir istek vardır.
- 7 — Çelimek. Kaşların inceliği ve düz, günlükünü belirtmek için manzari manada kullanılmış bir tabir.
- 8 — Bu yörede, özellikle Yugoslavya'nın

Manastır ilinin Debreğbala kazasının Koca...
cık nahiyesinden gelen Türk'ler arasında çiv
yerine kullanılan enser sözcüğü, manilere de
aynen girmiştir.

- 9 — Sevgilinin adına göre bu harf de
gişir.
- 10 — Benekli benekli anlamındadır.
- 11 — Manide ahengi yaratmak için «ya
parım» sözcüğünün «y» harfi düşürülmüş.
- 12 — Sözlün aslı «karyorum» dur. Halk
deyişi olarak böyle söylenmiştir.
- 13 — Yine Kocacık Türk'lerinden gelme
olup yörede tutunmuş ve manilere girmiş olan
«taksiratımız» kelimesi aslında sırpça olup
«çile» anlamındadır.
- 14 — «Sal» sözü de Kocacıklıların kulan
dığı bir sözcük olup yörede «sahver» şeklinde
kullanılır. Manide bırak anlamındadır.
- 15 — İnegöl yöresinde bir tanekelek bir
öğünün adıdır.
- 16 — Ahengi bozmamak için «kireze»
sözlünün bozulmuş hali.
- 17 — Koymak.
- 18 — Erzurum yöresinde askerlik yapan
ların bu bölgeye getirip tutundurdıkları bir
kelime.

Lokman Müstahzarları

LOKMAN İLAÇ ve GIDA SANAYİİ

BÜRO : Eminönü, Tahmirciler Kurukahveci Han 10-11

Telefon : 22 05 16 - 22 55 72

Gastro Gouttes (Mide damlası)
Metogastirin (Mide tozu)
Derivit (Yara ve yanık merhemi)
Deriseptol (Yara tozu)
Metekodin Tablet (Öksürük hapi)
Metekodin Şurup (Öksürük şurubu)
Algo - Liniment (Ağrı friksyonu)
Algo - Wax (Ağrı merhemi)
Algo-Wax Sempl (Çocuk ağrı m.)
Algo-Wax Nazal (Nezle merhemi)
Hemoksajlin (Basur merhemi)
Algo - Tablet (Ağrı hapi)
Modivit - Vitamin (Kuv. şurubu)
Elinir Pina Metafort (İştah gur.)

Meprol Tablet (Sinir hapi)
Sollargen Granüle (Ekza...Kaşın.)
Cuti - Cura (Cilt Losyonu)
Pedi - Cura (Ayak Banyosu)
Pilo - Cura (Sağ ilacı)
Lokman Kaşe 100 lik (Ağrı kes.)
Lokman Kaşe 10 luk (Ağrı kes.)
Panason (20 Kr. Paket) Sağ. çayı
Panason (50 Gr. Alüminyum kutu)
Lokman Çayı (Afiyet çayı)
Neodent (Diş Macunu)
Cilda (El Losyonu)
Derma (Traş Losyonu)
Pasibepine (Sinir Şurubu)

Balvit (Enerji ve Kuvvet macunu)

ilk defa

5 KİŞİYE YEŞİLYURT'TA 100.000 LİRALIK APARTMAN DAİRESİ.

bir kişiye 100.000 lira
3637 kişiye ceman
BİR MİLYON
liralık ikramiyeler.

AKBANK

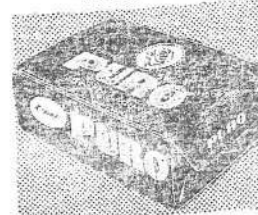
(Folklor : 21)

Terkibinde krem ha-
saları bulunan PURO
TUVALET SABUNU

cildi temizler... besler...
korur... çiçek gibi taze
ve kadife gibi yu-
muşak yapar... cazibe
ve güzelliğinizi artırır.

**BOL KÖPÜKLÜ
NEFİS KOKULU**

100 DE 100 SAFTIR

(Folklor : 22)

AĞRILARINA KARŞI

GRİPIN

faydalıdır

GRİPIN

4 saat ara ile günde
3 adet alınabilir

(Folklor : 23)

Baskı tarihi : 3/2/1965